Poštarina plaćena u gotovu.

GOD. XII. BROJ 2.

OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJOŠKOLSKE MLADEŽI

SADRŽAJ:

LIJEPA KNJIŽEVNOST:

Đuro Vilović: Tri mlada križara.
Hrvoje Ostojić: Jesen.
Petar Koška (Molve): Jesen.
Ivan Betlehem: Na konjari.
Vinko Dorčić: Bujica.
Martin Kukučin: Badnja večer (Nastavak).
A. Gelber-Malašić: Legenda o bijelom peru.

IZ CARSTVA PRIRODE:

Dr. Krunoslav Babić: Zoološki vrt.

IZ UMJETNIČKOG SVIJETA:

Prof. Luka Rupčić: Razvitak likovne umjetnosti.
Dr. Ivan Esih: Najveći poljski kipar Edward Wittig.

TJELESNI ODGOJ:

Dr. Franjo Bučar: IX. Olimpijske igre u Amsterdamu.

LISTAK:

Dr. Ivo Hergešić: Lav Nikolajević Tolstoj.
Stjepko Ilijić: Dr. Franjo Rački.
Zabava i šala.
Poruke uredništva.

„Omladina" je na prijedlog Glavnog prosvjetnog savjeta preporučena školskoj mladeži od ministarstvu prosvjete odlukom SN Br. 38263/27 od 28. III. 1928.

IZDAJE NA SVIJET DRUŠTVO HRVATSKIH SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA U ZAGREBU. — UREĐUJU DR. IVAN ESIH I DR. MILAN STRAŠEK — »OMLADINA« IZLAZI SVAKOGA MJESECA IZUZEVŠI MJESECE PRAZNIKA. — PRETPLATA JE ZA CIJELU GODINU 40 DIN., A ŠALJE SE DRUŠTVU HRVATSKIH SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA, ZAGREB, MEDULIĆEVA 33. — RUKOPISI SE ŠALJU NA: UREDNIŠTVO »OMLADINE«, DRUŠTVO HRV. SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA, ZAGREB 6. POŠT. PRETINAC 47. I NE VRAĆAJU SE. — POJEDINI BROJ 5 DIN.

TISAK „TIPOGRAFIJA" GRAFIČKO-NAKLADNI ZAVOD D. D., ZAGREB

GODINA XII. U ZAGREBU, LISTOPAD 1928. BROJ 2.

OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJOŠKOLSKE MLADEŽI

LIJEPA KNJIŽEVNOST

Đuro Vilović:

TRI MLADA KRIŽARA.

— Ja vam prodam knjigo i kupim motiko. Ste čuli? Završio je svoj oštri prijekorni govor ravnatelj Kos, okrenuo se i dostojanstveno odnio svoju malu zdepastu ličnost.

Bez pokreta, skamenjeno, nijemo ostaše trojica drugoredaša prvog B. razreda iza njegovih leđa. Blijedi kao bešćutni, uzdrhtani i bespomoćni kao na smrt osuđeni gledali su u pod stare gimnazije.

Prošlo je punih pet časaka, dok su se snašli i povratili svijesti. Onda se pogledaše nijemom boli i bezdanom nesrećom.

— Poslat će i opomene, šanuo je netko u katastrofalnom strahu.

Sva trojica se udube u to slanje opomena. Sva trojica su se bojala buduće roditeljske batine.

— Ja ne idem kući, dahnu mali građanin Jere.
— Idem tetki Ani...

Druga dvojica, seljačići ne rekoše ništa. Jere im se učini najsretnijim stvorom na svijetu, jer ima tetku Anu. Oni nemaju nikoga. Oni znadu, da će opomena prispjeti na njihovo selo. Čitat će je pop, učitelj, poštar i seoski glavar. Znat će cijelo selo i cijelo će selo govoriti o njihovoj propasti. Kuće će im se rasplakati. Oni gledaju, kako su se njihove kuće rasplakale od stida i sramote. Njihovi obilaze oko kuće i kukaju, da se nadaleko čuje.

— Da ga molimo, da ne šalje opomenu...?
— Budalo! On je mora poslati. Sudio je Jere.
— Da... Htjede nešto jedan od dvojice malih đaka sa sela, ali ne reče ništa. Ničega nije mogao da se sjeti u svojoj teškoj nesreći.
— Da... I drugi je seljačić počinjao, ali nije nastavio...
— Da idemo sva trojica u križare. Jeste li čuli, što je stari profesor pričao o vojni dječaka-križara? Idemo, pa neka nas traži opomena i ravnatelj. Idemo u križare. Ja i ne idem tetki Ani. Ona bi me svejedno odvela k ocu, a on bi me svejedno izbatinao. Idemo u križare...
— U križare?
— Da u križare! U Jerusalim. To je lako. Ide se, ide, ide... ide... ide... ide, pa se i dođe. Dođe se u Jerusalim.

Sva se trojica pomakoše. Strugnuše kroz školska vrata na ulicu. Na ulici se Jere sjeti:

— Treba nam crvene bugačice. Rekao je i odmah pojurio u razred. Za čas je bio opet na ulici s crvenom bugačicom u ruci.

— To je za crvene križeve. Križari moraju da nose na prsima crvene križeve. Ja sam to vidio na jednoj slici kod tetke Ane. Ona puno čita o križarima. Izrezat ćemo ovako, pa ovako, pa ovako... To je jedan križ. Za mene. Onda ćemo rezati ovako, pa dolje i onda sa strane. To je drugi križ, za Tina. Još nam dosta ostaje za treći križ, za Iku. Dospjeli su na polje. Pod obranim lozama rezali su bugačicu ovako, pa onako. Tri križa.

— Čime bi ih objesili na prsima?

Jere je tražio od Tina vrvce sa cipela.

— Ne mogu bos do Jerusalima. Kako? Opirao se Tin.

Složiše se u tome, da Tin ne može bos u Jerusalim i da vrvce nisu za križeve. Problem riješiše tako, da s loza skinuše one vitice, kojima se loze penju i obavijaju pa pričvrstiše krstove na prsa.

— Sad smo pravi, proglasi Jere. Tin i Iko se zagrliše od sreće. U vinogradu još pronađoše neke brklje i krenuše prvom bijelom cestom. Nisu znali, kuda ona vodi, ali su vjerovali, da sve ceste vode u Jerusalim.

Poljane, preko kojih je vodila bijela cesta, bile su puste i prazne. Nigdje nikoga ne sretoše.

— Da naiđu razbojnici? Strahovao je Tin.
— A vukovi? Mislio je glasno Iko.
— Mi imamo križeve. To je ono. Tko ima križ, taj je križar, i svaki križar dođe u Jerusalim. Objašnjavao je Jere i neustrašivo prvi koračao niz bijelu cestu. Prvi, koga susretoše, bio je neki prosjak. Nosio je punu torbu i golem štap.
— Kuda djeco?
— U Jerusalim!
— Šta govorite? Kakav Jerusalim? Ovuda se ne ide u Jerusalim...
— Vrag je to. Šane Jere drugovima.

Sva trojica ubrzaju korake i bez osvrta ostaviše prosjaka nasred ceste, da za njima u čudu gleda i da kima glavom.

— Kad križari polaze u Jerusalim, onda vrag šalje svoje sluge, da ih omete i zavara.

Sva trojica se slože u tome, da su prvu zapreku na putu u Jerusalim sretno pregazili i odluče da više nikomu ne kazuju, kuda putuju.

Ravna bijela cesta vodila je dalje i dalje. Križari su gazili, razmahivali brkljama i već polako počeli da se zagledaju u daljinu, ne bi li

negdje na horizontu ugledali visoke tornjeve Jerusalima, o kojima je Jere uvjeravao, da ih je mnogo kao u šumi drveća i da su visoki kao tri jablana jedan povrh drugoga.

U daljini se bjelasala bijela cesta. Nigdje zvonika svetoga grada.

Pregazili su prvo brdo. S njega su vidjeli novu daljinu.

— Tamo je. Iza onoga brda je Jerusalim.

— Tamo mi danas ne možemo doći. Tvrdio je Tin.

— Gdje ćemo da prenoćimo?

— U šumi, glavno da je križarski znak na nama.

Sva tri se primiše za prsa i sva trojica dotaknuše križ od crvene bugačice privezan lozovom viticom za haljetke.

— Eno Jarusalima. Ja ga vidim, zvonik.

Dječacima zastane dah. Upriješe poglede u daljinu i doista na jednom brežuljku ugledaše neku suru visinu. Mogla je da bude samo zvonik.

— Jerusalim. Jerusalim. Zakliktaše.

— Da se pomolimo.

Kleknuše. Mole se.

Jere pogleda moleći na sunce. Učini mu se, da još stoji visoko i da još ima mnogo dana.

— Molit ćemo više u Jerusalimu. Sada se požurimo, da stignemo tamo do vidjela.

Zaviklaše dječački koraci i brklje nasred ceste.

— Molit ćemo više u Jerusalimu.

— Kojim ćemo se jezikom razgovarati?

— Križarski!

— Kako se križarski razgovara?

— Nikako. Ljudi vide crvene krstove i iznose jela, pića, obuće i odijela. Mi ćemo dobiti oklope, koplja, kacige i perjanice na njima. Križari imaju štitove, a nekad im dadu i konje. Samo onako vide nas i dadu. Vide naše križeve.

Oba seljačića u tom času osjetiše neizrecivu zahvalnost prema građaninu Jeri, koji se sjetio crvene bugačice i neustrašivo prodro u prokleti razred, da je uzme, donese i raskroji tri križa za tri mlada križara.

— Ti ćeš, Jere, ipak skoro biti kralj jerusalimski. Čim naučiš dobro jahati konja i kad dobiješ brkove.

Jere je bio neizrecivo ponosan i razdragan:

— Onda ću dojahati na konju, a i vi ćete sa mnom. Stat ćemo pred gimnazijom, i svi će nas gledati, i ravnatelj Kos.

— Ja vam prodam knjigo i kupim motiko... Imitirali su dječaci ravnatelja Slovenca i smijali se iskrenom pobjedom.

— Onda ćemo uzjahati sva trojica i samo ćemo da deset puta projašemo ulicom ispred gimnazije. Perjanice će da vijore, oklopi da se sjaje, a kacige ljeskaju na suncu. Cijela će gimnazija da skoči na prozore i da gleda naša koplja, a mi? Mi ih ne ćemo ni da pogledamo... Zanosio se je Jere, koji će ipak jednom da bude kralj jerusalimski, kad nauči jahati i kad mu narastu brkovi.

— Kad narastu brkovi? Stao je ozbiljno da dube po tom pitanju, ali jer nije mogao da prodube, pitao je oba seljačića:

— Jeste li gladni?

— Jeli bi. Odgovorili su mu.

— Požurimo. U Jerusalimu nas čeka večera.

— I kreveti?

— I kreveti. I još kakovi. Onakvih nema ni tetka Ana. Onakvih nitko nema. Sve zlato i drago kamenje.

— Jest, ono svijetli. Znam ja to, tvrdio je Tin, — pred njima se može večerati: u ponoći kao usred podneva. Tako moja baka pjeva o dragom kamenju.

Cesta se vijugala. Čas ravna, čas strma, pa se uspinjala...

— Šta se to čuje? Zastanu križari i osluškuju u daljini neki nepoznati im šum.

— Topot konja križarskih, tvrdio je Jere. Tu je odmah brijeg i na brijegu Jerusalim. To se čuju konjski koraci, znam ja.

Cesta ih podno brijega približila jednom brzom potoku, koji je šumno silazio s visina.

— Eto ga, tu je. To je Jordan rijeka, rijeka Jordan, u kojoj je Ivan krstio Isusa.

— Da i mi siđemo i da jedan drugoga krsti u rijeci?

Zaključe da siđu i da ih Jere krsti, a on će sam sebe, jer će on jednom biti kralj jerusalimski.

Potok je brzao s visina i tek je u ravnici usporio tok.

Tražili su mjesto; gdje da siđu i da se krste.

Sretni, veseli, razdragani su ostavljali Jordan, da se uz brijeg penju svetom gradu Jerusalimu.

— Raskrijmo prsa, da nam se vide križevi...

Na brijegu se skutrilo malo, siromašno selo. Oko crkve sa surim zvonikom nekoliko kamenih kućica sa zadimljenim prozorčićima.

— Taj Jerusalim nema zvonika? začude se oba seljačića. — Samo je jedan jedini i taj nije viši od običnog jablana.

— Ne varajte se, dečki, vrag nam je maglom sve druge sakrio, da ih ne vidimo i da prođemo dalje mimo Jerusalima. Znam ja vražje varke Vrag ne voli križare, jer križari su vitezovi svetoga groba, a vrag ne voli sveti grob.

Ni kad su se posve primakli mjestu, nijesu vidjeli nijednog novog zvonika. Onaj stari suri je nešto ojačao, uzvisio se i odebljao, ali je bio jedan jedini.

Dječaci su stali na mostu preko potočića pred samim ulazom u selo i zagledali su svugdje naokolo, ne bi li ugledali jerusalimske zvonike, kojih ima kao drveća u šumi, a visoki su kao tri jablana jedan nad drugim.

— Sad se pomolimo, da ugledamo zvonike.

Sva trojica se spuste na koljena i stanu na drvenom mostu da mole Očenaš, Zdravo Marijo i Pokoj vječni. Molili su sve, što su znali i izmolili su sve molitve, koje su ikad u školi naučili. Napokon je Tin počeo da priča biblijsku priču o strpljivom Jobu i o malom Tobiji, držeći, da je i to molitva.

— Bio je stari Tobija... Počinjao je on.

— Bio je stari Tobija. Ponavljala su za njim dvojica.

— I imao je sina Tobijicu...

— I imao je sina Tobijicu... Ponavljala su dvojica...

— Pa što je onda bilo? Ozva se iza njih težak, osoran glas, da sva trojica protrnu i ogledaju se: Iza njih je stajao krupan žandar s drugom.

— Kuda vi? Pitao ih je nesmiljeno.

— Tu, u Jerusalim. Snađe se Jere.

— Kakav Jerusalim?

— Takav. Znamo mi. Vidjeli smo mi rijeku Jordan i krstili smo se u njoj. Više nas nitko ne može da prevari. Ono je rijeka Jordan.

— Koje?

— To, eto što teče.

— To je potok Bistrica, ludovi. Kakav vam je to Jordan.

— Znamo mi. Odlučno odbije svaki dalji razgovor Jere. Pri tom razgali haljetak i ukaza se crveni križ od bugačice. To isto uradiše i dvojica seljačića. Tri crvena križa od bugačice zinu na začuđene žandare, koji doskora prasnuše u smijeh.

— Idite s nama.

— Kuda?

— Da vas uvedemo u Jerusalim. Takav je ovdje običaj.

— A gdje su križari? Gdje je narod i zvonici, kojih ima kao stabala u šumi, a visoki su kao tri jablana jedan nad drugim?

— Sve ćete to vidjeti, ali ne sada. Prije svega morate da se ispovjedite. Mi nijesmo popovi, ali nam morate istinu reći: otkuda ste pošli i zašto ste došli u Jerusalim. Takav je zakon u njemu. Eh, ne može svatko ovamo. Kad bi svatko mogao onda bi cio svijet bio križari, a tko bi orao i kopao i za koga bi se onda križari borili.

Trojici se učini, da ipak cio svijet ne može da bude križar i da je pametan taj zakon jerusalimski.

— Otkuda ste pošli?

— Iz škole.

— Dobro je. To ćete vi biti neki učeni križari. A zašto ste pošli?

Trojica zašute. Oba seljačića pogledaše na Jeru tako umolno i zaufano, kao da mu pogledom šapću: Spašavaj Jere...

— Jer više volim Jerusalim od tete Ane. Mi hoćemo da budemo križari, a ne đaci. U školi se uči poganski jezik. Mi ne ćemo da govorimo poganski, i zato su nas mučili i prijete nam, a mi smo odlučili da pobjegnemo u sveti grad Jerusalim od tih školskih pogana, jer smo kršćani. Mrzi nas profesor poganskog jezika i dao nam je svoj trojici drugi red, pa će nam poslati kući i opomenu.

— Baš je poganin... Osudi ga i žandar. Dobro ste učinili. Možete biti križari. Prespavat ćete kod nas, i mi ćemo vam sutra pokazati Jerusalim.

— Tako dolaze svi. Rekao im je žandar videći njihovu muku i iznenađenje u praznoj, mračnoj prostoriji, koju im je označio za prenoćište.

— Zapamtite dobro, što ćete sanjati. To će biti vaša istina.

Time se žandar oprostio i više se nije k njima vraćao. Nije im poslao ni komadićka kruha, da večeraju. Seljačići su se spustili na goli pod i doskora su tvrdo zaspali. Jere se dugo smještao, mučio i umorno razmišljao o svetom gradu Jerusalimu, u koji će sutra ući.

— Šta ste sanjali? budio ih je rano žandar i pitao dremovne.

Seljačići nijesu ništa sanjali. Jere je sanjao, da su mu izrasli brkovi.

— A sada hajde na kola. Dolje pred vratima čekaju zatvorena kola. Ona će vas dovesti točno na mjesto, gdje treba, ali pazite, djeco: Nikomu da nije palo na pamet da diže zastore na kolima ni da išta pita kočijaša. Tvrdo zatvorenim očima imate unići u kola.

Pred vratima je čekao pilićar Miško. On svake subote u svojim velikim kajbama vozi piliće na trg. Danas je kajbe prekrio nekakvim vrećama, krpama i konjskim pokrivačima.

Žandari su jednog po jednog križara uveli u kajbe. Pazili su, da nitko ne otvori oči. Čučali su na daskama i mogli su samo kroz dno taljiga da gledaju pod sobom komad bijele ceste i da udišu zrak.

— Polazite.

— Sretno.

— Miško ravno tamo, gdje treba! dovikivali su žandari. Miško je odvratio kratko:

— Razumijem. Pucnuo bičem nad kljusetom i kola mu zadrndaše niz cestu.

— Dugo to traje, mislio je glasno Jere.

— Daleko je Jerusalim. Glavno je, da ćemo doći na pravo mjesto.

— Prati nas sreća i Bog. Složili su se oba seljačića, da ih prati sreća i Bog.

U jednom je trenutku Jere pokušao da nadigne konjski pokrivač i da pogleda po okolini.

— Ni za glavu! Povikaše oba seljačića i spriječiše ga.

— Ali kud idemo?

— U Jerusalim. Odgovoriše oba.

Kola su dalje tresla i drndala niz cestu. Miško je pucketao bičem i nagovarao konjče, da se miče.

— Jesmo li već? dovikne mu Jere kroz pokrivač.

— Odmah smo, mlada gospodo. Odmah je vaš Jerusalim...

Napokon kola su stala. Miško je ljenivo silazio. Vrzao se oko kola. Valjada je nekud odlazio i nije se skoro vraćao. Križari nijesu ništa vidjeli i baš nikako nijesu mogli da se dosjete, kud to Miško odlazi. Opazili su, da je pod njima gradski pločnik i tvrdo su vjerovali, da su usred grada Jerusalima.

— Mene je strah. Javi se najednom jedan od dva seljačića.

— Ni meni nije lako.

— Kukavice. Sad je sve u redu. Sada neka nam ravnatelj prodaje knjige i kupuje motike... Sad smo u Jerusalimu.

— Da se pomolimo? predlagali su seljačići.

— Pa već smo u Jerusalimu. Čudio se Jere. Što da mole, kad su već tu, usred Jerusalima.

Miško se je vratio. Nije bio sam. Oko kola mora da je bilo vrlo mnogo ljudi, jer se osjeća veliko kretanje i tako mnogo koraka.

— Čekaju nas vitezovi. Tumačio je Jere.

— Pst... pst...

— Psssst... Čulo se je samo u kolima.

— Sad van! Zagrmi Miškov glas, naglo nesta zastora s kajba, a u isti mah nadoše se sva tri mlada križara, s velikim crvenim križevima od bugačice na prsima u prolomu smijeha i povika.

Oko njih je stajala cijela gimnazija, cio profesorski zbor i odmah do kaveza, u kojem su drhtali iznenađeni križari — ravnatelj Kos.

— Ja vam zbilja prodam knjigo i kupim motiko... mrmljao je on, ali mu se glas potpuno gubio u orkanu smijeha i poruge cijele gimnazije i profesorskog zbora.

— Zbiljam prodam knjigo i kupim motiko...

Hrvoje Ostojić:

JESEN.

Dobra se svršila žetva, vesele berbe pri kraju
Rumenih grozdova puna po gdjegdje još škriplju kola
Ustrajne prenose mazge nadute mjehove mošta
Berača čuje se pjesma radosti, čežnje i ... bola.

I gojna se vraćaju stada s niskih bregova travnih:
Ovan naprvo ide i zvono na vratu mu breca,
A sa dalekih livada, polja, luga i ravni
Žalosna jesenska pjesma kroz hladni uzduh jeca.

Petar Koška (Molve):

JESEN.

Tmurno nebo jesenjega dana
Sve prekrila magluština siva;
Sve je pusto, sve je izumrlo,
I sunce se za oblake skriva.

Lastavice tamo preko mora
U toplije otiđoše kraje,
Gdjeno nema ni snijega ni zime,
Gdjeno sunce sa toplinom sjaje.

Granje golo sada tužno strši
Ko da žali za lišćem zelenim
Čekajući, da se injem kiti
I da sankom uspava se snenim.

I životu našemu će tako,
Jesen tmurna polagano doći;
Svakog dana sve mu jesen bliže,
Svaki korak samo njojzi kroči.

Ivan Betlehem:

NA KONJARI.*)

Mrak se spustio na selo, i sitne su zvijezde treperile na nebu...

Ljudi su posjedali pred kućama i razgovarali o vremenu, o gospodarstvu, o ljetini i t. d. No razgovor nije tekao onako glatko, kao kad bi se k njima pridružio Mato. On se u sve razumio, a pogotovu u stočarstvo. Nije šala na malo zemljišta držati onako lijepe i debele konje. To je bila svima zagonetka, koju je znao riješiti samo njegov susjed Ilija, ali on je to čuvao za sebe.

Mato je vodio uvijek glavnu riječ, a osobito, kad bi pripovijedao svoje doživljaje. Žene, kad su ga slušale, križale su se, jer gdje je taj, kome se ne će naježiti koža, ako sretne u pola noći mrtvaca bez glave, gdje jaše na konju. Ali je Mato bio nebojša, pa bi mu on još nazvao »dobar veče.«

No s Matom se moralo nešto dogoditi, jer njega nema i nema. Kako bi on inače propustio ovakovu priliku, da se ne ispripovijeda! Nato će upitati jedan Iliju:

»A gdje je tvoj susjed Mato, da ga nema?«

»Ne znam,« odvrati Ilija. »Žena mu nešto zabrinuta, a bila je i baba Klara kod njega.«

I opet razgovor poteče sporo i nekako teško, dok se konačno ne počeše razilaziti.

Ilija prolazeći kraj kuće Matine stane časak, da pripali lulu. Uto začuje iz kuće:

»Jao, što učini od mene!«

U kući se još svijetlilo, i Ilija sluteći, da se Mati nešto dogodilo, odluči da se navrati k njemu. I pokuca...

»Naprijed!« javi se Mato tihim glasom.

»Dobar veče, Mato«, pozdravi Ilija.

»Bog dao i tebi i meni«, odgovori Mato.

»Pa što je tebe bacilo u krevet? Ta jučer si bio zdrav, a i na konjari si bio. Pa što ti se najednom dogodilo, ako smijem znati?«

»Zlo, Ilija«, odgovori Mato namještajući se u krevetu. »Ma i dosad sam sretao duhove po noći, ali kad je koji vidio moju drenovaču, nestalo ga je i nije mi više htio na oko.«

»E imade ti i zlih duhova, koji se ne boje drenovače, pa da te nije kakav načarao?«, upita Ilija, koji i tako nije Mati vjerovao, kad bi pričao o duhovima.

»Da je samo načarao, kako tako. Toga se ja nijesam bojao, ali me ovaj bogme i našarao, a da bi zašto!«

»A nemoj! Pa zar može duh i našarati?« upita Ilija, kojemu je sad već bilo jasno, što je Mato dobio.

O moj Ilija! Sačuvaj te, Bože, to doživjeti!«, odgovori Mato uvjerljivim glasom misleći, da je Ilija tako naivan i praznovjeran, pa da će mu još i to povjerovati. »Daj sjedi, pa ću ti reći sve, ali daj ovaj jastuk metni ovamo, tu me tišti... lagano... ne diraj me.... tako će biti dobro.«

Ilija sjede, a Mato počne pripovijedati:

»Bilo je to sinoć oko pola noći. Malo sam ti navrnuo konje na djetelinu Mike Dušića. Nijesam zlo mislio. On ima mnogo, pa mu se ne će ni

*) »konjara« se zove noćna paša konja.

poznati, ako moji konji malo prigrizu. Bilo je hladno, pa jadan naložim vatru u onom jarku. Sjedim i dremuckam pomalo slušajući, kako moji konji vjerno griskaju, kad najednom začujem iza sebe nečije korake. Privučem drenovaču misleći, da je opet kakav mrtvac, kome je vruće u grobu, pa da je izašao na promjenu zraka bez glave, a kad tamo taj ti ima i kakovu glavurdu. Odmah sam vidio, da s tim ne će biti šale, pa sam ustao, da odem. Ali da! Ne da taj! Taj ti pograbi moju drenovaču i slomi je kao kakovu suhu grančicu. Ne bih se ja toliko prepao, da je to bio tko drugi, ali znaš, tko je bio? To je bio djed onoga nesretnog Mike. Visok, jak, mrk, velike brčetine, ona crna kabanica, koju sad nosi onaj nesretni Mika, u kojoj je prava slika svog djeda. Već su i drugi vidjeli tog djeda onuda obilaziti, ali mene zavela bujna djetelina, pa sam se prevario.

Vidio sam, da ne će biti dobro, pa sam se počeo moliti, jer se nečastivi tjera molitvom. Ali taj ti je postao još gori! Kad to nije pomoglo, htio sam pobjeći. No taj ti me pograbi za šiju pa me povali onako, kako me znao učitelj u školi. Ja se derao, vikao, ali uzalud, dok nije upoznao moju drenovaču s najosjetljivijim dijelovima tijela. Dok me, evo vidiš, na ovo stvorio, onda me svezao na konja i potjerao ga. Nato vikne za mnom: »Dođi opet koji puta s konjima na djetelinu Mike Dušića.«

Konji, kad su čuli, da to ne govori čovjek, već duh, zagrabiše, što su mogli. Zaustavljao sam ih, ali ne slušaju, već jure, a ja da nijesam svisnuo od bola. U tili čas bio sam kod kuće. Ženu sam jedva dovikao, jer me se još nije nadala. Odvezala me i spremila ovamo u krevet, odakle ni da bi se maknuo. Br-r-r jeza me hvata, jer mi uvijek zuji oko ušiju onaj glas pokojnog Dušića.«

Mato je to ispripovijedao glasom, što je više mogao uvjerljivim i poveselio se, kad je Ilija sažalno mahao glavom, misleći, da se Ilija čudi tome. No Iliju je uvjerio baš o protivnom, jer je bio sada na čistom, što se Mati dogodilo, i znao, da je to bio Mika, a ne duh njegova djeda.

No Mato se ubrzo smrkne, jer je on najbolje znao, tko je to bio, i jer je ćutio tvrde šake kojih se kod duhova ne nalazi.

»Znaš što, Mato?« Ilija će. »Čuo sam već više puta, da imade takvih zlih duhova s brcima mnogo, koji obilaze po poljima i čuvaju, da im ne čini tko štetu njihovu potomstvu, kao što si se i sam o tom uvjerio. I znaj, da će on sada na tebe paziti, a i drugima te preporučiti. Nego tebi će biti najbolje, da ne ideš više na konjaru, jer bi ti se moglo to isto dogoditi. Zbilja su strašni takvi duhovi. Bilo bi dobro, da ideš sutra k liječniku.«

»Ne boj se, ne će Mato više na konjaru! Ali veliš k liječniku? A hoće li on tome pomoći, kad je to bio duh?« upita Mato.

»Ja ti jamčim, da hoće. Rane od takvog duha on može izliječiti, a ako ne ćeš tako, a ti idi k Miki pa mu reci, da dade služiti nekoliko misa za pokoj duše svoga djeda«, odgovori Ilija i upre pogled u Matu, da vidi, što će on na to. Ovoga prođu trnci, pa se pomakne i reče:

»Daj još malo ovamo jastuk... Tako... A bolan ne bio Ilija, što si to rekao? K Miki?! Nijesam li ti rekao, da se turio u djeda? A još je i gori! Radije samom đavlu pred oči, nego onom mrkonji. Jok! Ne vidi Mika više Matu!« uzrujano će Mato.

»A što ga se bojiš? Kako znaš, da je gori od djeda?«, upita Ilija osmjehnuv se.

»Da, imaš pravo«, pokunjeno će Mato i ugrize se za usnicu sjetivši se, da nije smio dati jeziku sve reći. »Sutra ću k liječniku«, reče nakon kratke stanke opipavši šiju.

»To će biti najbolje«, reče Ilija videći tjeskobu Matinu i oprosti se. »Svoje čuvaj, a tuđe ne diraj«, reče u sebi izašav na ulicu.

Drugi dan odvezao se Mato s Ilijom k liječniku. Za neko vrijeme evo opet zdravog Mate, ali ne više onoga prijašnjeg. Rječe je zalazio među ljude, bio je šutljiviji, o duhovima je zanijemio, a kad bi razgovor tko navrnuo na to, plašljivo bi se ogledavao, što su ljudi opazili, pa ga znali u šali bockati, dok se nije povukao od svega svijeta

Zaspala konjara, nestalo mrtvaca bez glave, ali nestalo i Matinih debelih konja. On se vozi sada na mršavima. No i oni bi poletjeli kao vile, kad bi ih Mato ošinuo bičem, a to bi znalo biti, kad bi se sjetio Mikine djeteline.

Vinko Dorčić:

BUJICA.

Planinski je snijeg stao da se topi pod zrakama proljetnog sunca, a u udubini se ispod ledenjaka kupila nemirna voda. Ona je bujala i polako rušila kamenu ogradu; još malo, i voda će porušiti zapreku, a onda će se kao bujica survati niz planinu i nositi sve, do čega dođe.

— Kuda ćemo, kuda? pitale se nemirne kapljice vode bučeći u gorskoj udubini.

— Ovuda, ovuda, zašumila je stara omorika želeći, da se bujica surva niz planinu i da na tom putu natopi korijenje njoj i njezinu pomlatku, tamo dolje na obronku, ovuda, ovuda se spustite i postat ćete silne i moćne, rušit ćete kuće i stijenje, ljudi će vas se bojati, a i divit će vam se kao krasnom vodopadu. Ovuda, ovuda krenite!

I kapljice bučno zašumiše ponosne, što će im se ljudi diviti i bojati ih se. Sve je više nemirne vode pritjecalo s ledenjaka, i ona je već stala da ruši zapreke. Buka i šum...

— Ne krećite tuda, tamo, tamo krenite, cvrkutala je nemirna zimovka trepereći kao u strahu krilima, tamo krenite i postat ćete mirna, široka rijeka, što natapa zelena polja, prolazi kroz gradove i služi ljudima. Tamo podite, jer ovdje će

vam se diviti ljudi i bojat će vas se, ali kad porušite sela i smrvite pećine, survat ćete se u crni bezdan ponornice, da nikad više ne ugledate Božjeg svijetla. Ne krećite ovim putem, ne krećite...

Ali nitko nije slušao zimovke, a i šum je vode nadjačao svaki glas. Bilo je prekasno... Kamena se zapreka sruši, a silna se množina vode surva kao pomamna niz planinu. Paklena buka i urnebes zamnije visokim predjelom planine. Voda je udarala o stijenje, prskala o pećine, drobila se u bijelu pjenu i uz divlji se šum rušila niz strmu goru. Zimovka je preplašena odletjela, a bujica je valjala drvlje i kamenje, rušila kuće i stijenje...

M. Kukučin.

BADNJA VEČER.

(Nastavak).

»Gorak nam je na dobro ovaj sveti dan, moj šior dotor«, poče jedna od žena, dosta postara, ali lijepa, čisteći usta pregačom. Vidite, da su mi ga gotovo ubili. Pomislite, kakva nesreća! Bio je na piaci, kao čovjek: nije ni u kog zadirkivao nego kao i vi ili ja...«

»Hm, hm«, zgražao sam se i ja iz dužnosti, pregledavajući ranu.

Išla je više po duljini, nego u dubljinu, zato se i uzbunilo pola sela. Druga polovica nekako drži s drugom strankom. Da bude dojam tim veći, i na doktora i na eventualne svjedoke, ranjenika nisu ni umili ni preobukli. Neka se vidi, koliko je isteklo krvi... Stara mi je međutim ispripovijedala dugačku historiju, u kojoj ubogi Vladimir igra ulogu janjeta. Sve taj okrutni razbojnik Luka. Ali meni se činilo i iz tog pripovijedanja, da su u pozadini dva oka, crna, nasmijana, možda vragoljasta: ta dva oka pripraviše Vladimiru taj krvavi »sos«.

Kad je staroj malo odlanulo, odmah je nastala velika trka u kući. Trebalo je donijeti umivaonik, vodu, ručnike i čistu košulju Vladimiru. Svaka je imala kakav-takav posao, a u njem se zaboravilo na sve, pa i na Luku. Ta metoda, da se naime svakom dade sveti hitni posao, u svakoj se nesreći dobro primjenjuje. Otjera srdžbu, bijes, a i žalost bar na čas ili bar slomi oštricu...

Stavio sam melem na ranu i povezao. I sada mi je bilo jasno, zašto sam bio tako naglo pozvan. Svi s napetošću očekuju, hoću li pozvati i sudsku komisiju. To se razumije, da za volju takove malenkosti nisam mogao buniti suca u njegovu Božićnjem miru. Nego zamotao sam tu odluku u pamuk čekanja, neka se vidi, kako će to poći, pa ćemo i onako pogoditi k sudu.

Obitelj je bila prevarena u nadama. Očekivala je sigurno, da će Luka provesti Božić u okovima. Istina, nije moguće pogoditi, koga bi radije u ovaj čas okovali: Luku ili doktora. Uvidio sam, da bi bilo dobro, da se udaljim. Neka obitelj dobije slobodnog vremena i prostora, da se izrazi o liječniku i o šupljoj pravednosti na ovom svijetu.

Otišao sam po običaju u župni stan, da se uvjerim, nije li još tko bolestan. Iz župnog sam stana otišao kući gospodina Rustića na kavu, razumije se, crnu.

Gospodu sam zatekao zaposlenu u kuhinji. Gospoda — otac i dva sina — odmah predložiše, da ostanem u njih.

»Nije moguće — večeras to nije moguće«.

»Ah, što nije moguće!« stari će gospodin na to. »Sve je moguće«.

»Ali to ne...«

»Kako hoćete«, dodade malo tužno. Ali mladići nijesu prestali da me nagovaraju, da ostanem.

»Poći ćemo da bacimo mreže«, reče mladi, strastveni ribar. »Vidjet ćete bar, kako se to radi«.

»To sam već vidio mnogo puta«.

»Ali su i udice, a to nijeste vidjeli«.

»A što je na tom? Udica i na njoj riba«.

»Oprostite, to je nešto posebno«.

»Drugi put«.

Tada su mi dali mira. Zaželio sam čitavoj obitelji sretne praznike i pošao. Mlađi brat me otpratio na kraj sela.

Ali na trgu nijesam našao mazge ni Lovre. A ipak sam mislio, da će me nestrpljivo iščekivati. Pošaljem momka k svom pacijentu, da on pošalje po Lovru. Za čas dođe otac pacijenta s očajem na licu.

»Oprostite, gospodine, ja nemam ni konja ni gončina...«

»Kako to?«

»No tako. Lovre je otišao s mazgom On ne će ni za čitav svijet ići. A drugog koga?«

»Krasno!« povičem ja ogorčen. »Vi dakle i ne mislite da mi pribavite konja«.

»Kad bi bilo u drugo doba, ali danas! Oprostite, gospodine, znate, meni je to veoma neugodno...«

Pogledao sam u nesporazumku mladog prijatelja. On se također u očaju prisiljeno nasmiješio. Možda je i on zamrzio nesolidan postupak svojih sugradana.

»Dakle ćemo se ipak vratiti. Ovaj put iz nužde«, nasmijem se ja. Bio sam uistinu ogorčen, ali sam se nastojao svladati pred svojim pratiocem, da ne bi mislio, da osjećam nevoljkost prema njihovu domu.

I stari se gospodin sablaznio radi moje neprilike. »Veoma se radujem, da ćete ostati, — ali više bih se radovao, da se nije to dogodilo na takav način. Kad bih imao kod kuće konje, dao bih vas odvesti. Ali su više od sata daleko«.

»Ali što da ide, neka ostane s nama«, poviče stara gospoda iz kuhinje. »I ja imam dva sina daleko, pa nijesu mogli doći. On će biti umjesto njih...«

Te riječi izazvaše mi na licu veselje. Mrzo-

volja mi odjedamput prode. Sada sam se iskreno radovao, da sam ostao.

»Bar ćemo poći u ribolov!« uskliknem. »Bilo bi mi žao, da to propustim«.

Uzeli smo kaputе i sišli na obalu. Odvezali smo čamac i prihvatili sva trojica vesla. Čamac kliže lagano po pučini, ravnajući se po veslima. Za pet minuta već smo veslali oko predgorja sv. Justa, na kojem svijetli već svjetiljka u tornju svjetionika.

Kad se čamac našao u kanalu, počeo se ljuljati, kao da bi mu se htio pokloniti. Premda nigdje nema vjetra, ipak je ovdje na ovom predgorju more uvijek u gibanju i tjera valove pod krmu čuna. Udaraju oni i u kamenitu obalu, punu pukotina i provalija; od pećina se odbijaju bacajući slanu pjenu dalje na obalu. No to se gibanje opaža samo na obali. Tamo dalje u kanalu pučina je čista kao olašteno zrcalo. Potpuno je mrtvilo, samo što galeb šmugne zrakom na snažnim krilima i baca se na površinu gubeći na njoj svoju plavu boju. I on je izišao za plijenom. Tišina je uistinu praznička, duša gotovo trne nad njezinim veličanstvom i pritajuje se dah. Zato tu borova šuma šumi u bliskom zatonu svojim vječnim šumom.

Mi na obali nijesmo imali što da tražimo i zaputili smo se ravno do kanala. Pred nama prostrto Primorje, kao da je nekako sivo; ali tako veselo, nasmijano, da mu duša pleše. Zrake sunca, već dobrano spuštenog nad obzor, punom snagom padaju na staru Planinu, lomeći i razbijajući se po pećinama i klisurama. More, što mije njezine obale, čisto je, modro i nasmijano. Po obalama rasprostrta seoca, okružena sivom bojom vinograda, davno opalih, i maslinovih gajeva, oštro odbijaju zrake sunca svojim bijelim kućicama.

Od prilike na šest puškometa od obale našli smo mrežu. Trebali smo upraviti čamac lijevo, da naš drug, koji se postavio na kormilo, mogne uhvatiti cjepanicu, koja je plivala na površini. Na nju je privezan konopac mreže.

»Treba mu politi glavu. Još nije ribario«, smije se on izvlačeći konopac, koji mi se učinio beskonačno dug. Stariji zagrabi mora u drvenoj posudi i izlije mi na šešir. Nešto mi je vode došlo i na lice i u usta od tog krštenja. Tako sam se mogao opet uvjeriti, da je more uistinu slano.

Naš je drug na kormilu morao sve više napinjati mišice. Iz mora se počela pomaljati mreža, fina, tanka, s nevelikim — na prvi pogled — očima. Moje krštenje nije bilo uzaludno. U nejednom oku zadrhta ribica očajno, zaustavivši se obično kod glave. »Važi, teško je«, veli ribar, teško dižući mrežu. »Moramo i mi u pomoć priskočiti«. Skarpina od dvije kile udara repom, otvarajući velika usta.

»Lijepa!« pohvalim je ja.

»Na brujet«, odluči stariji Rustić.

Još smo izvukli dvije takve i tri četiri manje ribice. Stražnji se dio lađice napunio čitavom mrežom, namočenom morem. Posebni vonj joda izlazi iz nje omamljujući osjetilo.

»Važi! teško je!« javlja nam prijatelj sagibajući se naporno u struku.

Opet smo se sva trojica prihvatili posla. Ja sam se nagnuo nad rub i ugledao, gdje se u zraku njiše veliki morski rak.

Produljene noge i ticala zamotale se u mrežu. Kad je došao u meku mrežu, zalupio je repom tako čvrsto, da nas je sve poprskao. Potom je izašlo s mrežom nekoliko zvjezdica i drugih životinjica, zanimljivih više za zoologa, nego za ribara. Često se nađe u mreži i eksemplar pauka, i manjih raka: ali sada nijesmo ništa tako vidjeli. Zato me je veoma zanimalo morsko bilje, kojega se pojavile čitave hrpe s mrežom. Napose resice već se sjaju svježim, veselim zelenilom, a odlikuju se finoćom lišća.

Kad je mreža bila izvučena cijela i položena na kup — ulovljene su se ribe koprcale još u mukama na dnu čamca — odvezli smo se još dalje u kanal. Valjalo je podići još udicu. Iz daleka sam opazio izdubenu, ali zatvorenu tikvicu, kako pleše na vodi. Zaveslali smo prema njoj.

Ta tikvica nosi dug konopac, na kojem su u većoj ili manjoj udaljenosti obješene udice s mekom. Taj je rad bio mnogo lakši, nego dizati široku, mokru mrežu. Uostalom mnogo udica fali, samo komadi konopca pokazuju, gdje su bile privezane. Vjerojatno je bio ugor na gozbi i odnio i udicu i meku. Čitav se lov sastojao od ražine široke kao daska za sjecanje mesa. A kad je visjela u zraku, micala je krilima kao neka čudnovata ptica.

»Pođimo natrag!« reče naš drug s kormila.

»Počekajte još«! poviknuh nestrpljivo.

Oko mi se slučajno obratilo Primorju i s užasom se upilo u njegove ljepote. Sunce je zapalo za otok pa šalje Planini svoj posljednji pozdrav. Seoca se uz obalu zamotala u rijetku maglu, koja ih pokriva kao fini zavoj. Sela položena više kao da se priljubljuju golim njedrima hladne Planine, sjaje se kao na slici bijelim zidovima i krovovima u zrakama sunca, što zalazi. Zrak je nad njima čist i proziran kao kristal. Siva Planina kao da je obukla kraljevsko odijelo: gori živim grimizom. Na njezinu čistom tjemenu sja se zlatno rumenilo kao kraljevska kruna.

I moji drugovi, premda su odrasli u krilu ove veličanstvene prirode, stoje duboko potreseni. I dok im oko pase po tom veličanstvu, dušom im se vuku slatke ali i bolne misli.

Njihova je domovina tako veličanstvena, obilna ljepotama, na žalost — samo prirodnim ljepotama. Inače je tako zanemarena, osirotjela, zaostala, siromašna, da njezini sinovi, da mogu preživjeti, moraju uzeti u ruke i teški štap iseljenika...

Obratili smo provu čamca prema ostrvu. To je neki tmasti, trijezni pravi antipod veselog Primorja. Stoji zadubljen u sjeni, koja u dubokim dolinama i provalijama prelazi u sumrak ili se zgušćuje upravo u tamu. Svjetiljka sa svjetionika svijetli silnim svijetlom kao zvijezda. U zatonima i pećinama čuje se tajanstveni šapat mora i lako blebetanje valova. Na okolnim vrhuncima pače i nad samim selom zapalio je pobožni puk prazničke vatre, koje se dižu snažnim plamenom visoko. Tu i tamo hitac potrese zrakom: odjekuje u dolinama i provalijama i vraća se umornom jekom od Planine.

Kad smo oplovili sv. Just, zabijelilo nam se selo u večernjem sumraku. Na lijevoj obali, uz koju smo veslali, vidjeli smo zgrbljene figure, nagnute nad vodom.

»Što oni tamo rade? Možda kvase noge!« našalih se ja.

Nasmijaše se mojoj ideji.

»Hvataju lignje za večeru«.

»A kako?«

»Također na udicu. Samo je ta malo drugčija. Gle, ovdje je vidite«.

Pokazaše mi ribu, formiranu od voska, a oko nje nasađene oštre bodlje. Na njih se hvataju lignji trakovima, a ribar je izvuče.

»Pođimo i mi!« predložih ja.

Zaveslasmo prema obali; izađoh ja i stariji Rustić. Mlađega smo s čamcem odgurnuli od obale, a on uzevši oba vesla u ruke zaputi se s lovinom slobodnim tempom kući.

Obala je čist kamen; dubokim pukotinama prodire more daleko, udarajući valovima o oštro stijenje i pećine. Samo s najvećim naporom mogli smo koračati po stijenama, oštrima kao igla. Sasvim su gole, samo u pukotinama se uhvatila bijela mahovina sa žutim cvijetom na masnim stijenama. Tu se čini sve mrtvo, kolikogod okom možeš doseći.

Izašli smo na putić, koji nas je odveo k svjetioniku sv. Justa. Putem smo vidjeli nekoliko ljudi, zadubljenih u svoj posao. Nitko se nije na nas obazirao. »Moraju šutjeti«, razjasni mi pripatelj, »inače bi se lignji poplašili!« Ali ja sam prekršio ovo pravilo. Nedaleko svjetionika ugledao sam takva lovca i vidio mu lijevu stranu lica.

»O Lovre, jesi li ti to?« upitam ja začuđen.

Lovre ne odgovori ni riječi.

»Zar nije to moj Lovre?« upitam druga, da budem sigurniji. On mi značajno namigne.

Učinili smo dva, tri koraka naprijed, i tu se obrati Lovre pregibajući se u kukovima.

»Preplašili ste mi lignja. Već se počeo hvatati — ja potegnem — a on mi učini mrlju — i ništa . . .«

»I ti si meni mrlju učinio«, rekoh ja njemu.

»A što, gospodaru, zar nijeste bili zadovoljni s mazgom . . . Što da radim? Radije idi, rekoh sam sebi, nešto uloviti. Ulovio sam tri. Kako vam se svidaju?« I pokazuje mi na dlanu nešto plavo, s trakovima, koji nepomično vise kao vrpce.

»Neka ti bude jedamput po volji!« nasmijem se ja. »A koliko bi ih još trebalo?«

»Hm — što još samo to! To se razumije, što više . . . Kad bih još ulovio dva, svakoga bi zapao po jedan«.

»Siromah!«, sažalim ga ja, idući za drugom. »Možda ne bi večerali, da nije ulovio . . .«.

»More je darovatelj svega dobra«, primijeti moj drug razvijajući udicu.

(Nastavit će se.).

A. Gelber-Malašić:

LEGENDA O BIJELOM PERU.

(Indijanska priča.)

Vaša je bio znamenit lovac. On je sam sebi podigao kućicu daleko u gustoj šumi. Kad je jednoć išao u lov u daleku preriju, opazi na zemlji lijepe otiske nogu i odluči da pronađe, odakle su ti tragovi. Idući za tim tragom prolazio je kroz meku travu i dražesno cvijeće i došao do skrovitoga kruga, gdje je tih tragova nestalo. On sjedne iza stabla i čekaše, što će se dogoditi. Najednoć začuje glazbu. Glazba je zvučila tako umiljato, kako je još nikad nijesu liječnici svirali; za vrijeme glazbe lebdio je neki čovjek nad zemljom i što se više ticao zemlje, to su zvuci bili zamamljiviji. Tijelo to bijaše kotarica, da, kotarica od prekrasnoga pletiva, a u njoj je sjedilo dvanaest milovidnih djevojaka, koje su uz svirku izvodile različite plesove.

Sve su djevojke bile božanske ljepote, ali se njemu najviše svidjela najmlađa, Vebi; budući da je bio odvažan i srčan, približi joj se. Ona mu se izmakne i brzo bijaše u kotarici, ostale dotrče i brzo odlete u nebo.

Sjutradan bijaše opet Vaša u začaranom krugu. Sestre su također došle, plesale su još srdačnije nego juče; budući da njega nije bilo, povikaše: — Mladiću, gdje si? — Čim se on pokazao, pobjegoše one brzo u nebo.

Vaša nije mogao spavati. Slijedeće jutro dođe on opet na čarobno mjesto i opazi dabra. Kao lovac htjede da ga ubije, ali mu dabar progovori: — Ne ubijaj me! — I Vaša ga ne ubije. Vaša ugleda oposuma i već htjede da ga ubije, kad ga on zamoli, da ga ne ubija. Vaša ga posluša i pusti. Zatim opazi miša, koga također poštedi, jer ga je zamolio za život. Iznenada se stvori pred njim dušica, koja mu prozbori:

— Znaš li, tko sam ja? — Ja sam miš, ja sam oposum, ja sam dabar, ja ću ti biti u pomoći.

Kad su zabrujili zvuci glazbe, siđu s neba djevojke. Ples započe, a najmlađa se udalji od svojih i pero padne na njeno lice. Ona posrne, — Vaša je već obuhvati i čvrsto držaše oko pasa. Nije se mogla oteti, a druge djevojke otrče u kotaricu i odlete u nebo.

I tako ona postade njegova žena. Vaša bijaše presretan i nastojao je, da joj što više ugodi, kako bi ona zaboravila svoju domovinu. Iz lova joj je donosio najbolju lovinu. U kućici spremio joj mekan krevet od najdragocjenijih koža. Bijaše presretan, jer mu je uzvraćala ljubav i bijaše u njegovoj blizini. U ljubavi prođe ljeto, zima. I kad se pojavi opet proljeće, nađe se u njih predražestan sinčić. Premda je bila na oko zadovoljna, to joj tuga parala srce, ali toga Vaša nije opažao. Ona bijaše kći Mjeseca, a njezin je stari otac svakoga dana oplakivao njenu nesretnu sudbinu. Ona nije nikad govorila Vaši o svojim roditeljima.

Kad je jednoga dana Vaša opet otišao u lov,

začuje ona opet oca, gdje jauče za njom. I u duši svojoj nije mogla odoljeti čežnji za ocem. Isplete čarobnu kotaricu, stavi koješta u nju, uzme sina na ruke, pođe u čarobni krug i uz zvukove čarobne glazbe odleti u nebo. Slučajno se nalazio u neposrednoj blizini i Vaša. I kad začuje čarobnu glazbu, požuri se poput vjetra onamo. Ali prekasno je stigao! Tek je mogao opaziti, kako su dusi Mjeseca njegovu ženu i dijete otpratili u nebo. Osamljen i prevaren stajao je dugo i dugo. Godinu je dana prošlo, kako je on dan na dan lijevao suze, a da ih nitko nije opazio. S neba mu se nije nitko približio, čarobni krug nije polazio, i činilo se, da je njegova žena posve zaboravila na nj. Tek sinčić se sjećao života na zemlji. Kad je jednoć mališ opet govorio o zemlji, začuje otac, kako je sinčić majci rekao:

— Majčice, živi li još otac moj i zašto ne idemo k njemu? — Djed je gospodar zvijezda i da samo zaželiš, on bi nam dopustio, da ga pohodimo.

Djed stupi u sobu i reče:

— Imaš pravo, sutra ćeš na zemlju svome ocu, s tobom može poći i majka, ako želi.

Rano u zoru sjednu oni u čarobni koš i spuste se upravo pred Vašinom kućom. Kad ih je ugledao Vaša, obezumio je od radosti i veselja. Kad su mu pričali o ljepotama zvijezda i nebeskim krajevima, gdje oni nastavaju, bijaše sav potišten i prozbori: — Onamo gore dolazi crvenokožac tek poslije smrti. — Sinčić ga prekori i reče mu, da je čuo od svoga djeda, da bi čovjek, kao što je Vaša mogao stići u nebo. Žena ga nagovori, da pođe s njima. Ukrca se i on s njima u čarobni koš i odu put neba. Kad su stigli u nebo, otac ih je jedva dočekao i Vašu ljubazno primio. Vodili su ga po cijelome nebu, da je vidio svu ljepotu i čar zvijezda.

— Želiš li, možeš ovdje vječno ostati — reče mu otac Zvijezdâ.

Vaša mu odgovori, da imade mnogo toga da dovrši na zemlji.

— Dobro, pođi na zemlju i kada sve dovršiš, što moraš svršiti, povrati se amo!

Kad se približavalo vrijeme, da Vaša ostavi nebo i pođe na zemlju, priredi mu Otac Zvijezdâ svečanost. Svečanosti su prisustvovali mnogi bogovi, koji pozvaše sve životinje i ptice, koje zahvaljivahu Vaši, što je poštedio dabra, oposuma i miša. Kad su se nasitili gozbe i Vaša sjeo u čarobnu kotaricu, doleti dušica i upita ga:

— Poznaješ li me? i iznenada se pretvori u Velikoga Manitu.*)

— Putuj sretno, i tvoja žena i sinak neka pođu s tobom, uredi tvoj narod i tvoje pleme neka bude gospodar bijelih.

*) Manitu, bog Indijanaca; Veliki Manitu, tvorac života i svega, vrhovni bog.

IZ CARSTVA PRIRODE

Dr. Krunoslav Babić.

ZOOLOŠKI VRT.

Vrijedni osnivač našeg Zoološkog vrta u Zagrebu sigurno nije pred tri godine mislio, kako će veliku uslugu učiniti gradu Zagrebu, hrvatskim školama i našem narodu polaganjem temelja toj vrlo važnoj kulturnoj instituciji. Zoološki vrt nije luksus za grad i narodnu kulturu, niti ga podigoše mnogi gradovi i civilizirani narodi zbog običaja i sporta, nego je on kulturna potreba baš tako, kao što su i škole, muzeji i druge kulturne institucije. Zoološki vrt dakako ne smije biti menažerija, gdje se posjetioci zabavljaju, nego treba da služi za pouku, on ima uzgojno-naučnu zadaću za narod, treba da pobuđuje na motrenje osobito školsku omladinu. Zoološki vrt je za zornu obuku školske mladeži neophodno potrebno sredstvo, treba našu punu potporu, pogotovu od strane grada Zagreba, koji je s ovom institucijom pred svakim kulturnim strancem podigao svoju vrijednost.

Danas nema u svijetu kulturnoga središta, gdje ne bi bio i zoološki vrt, a lakše ga je danas osnivati, kad imamo toliko primjera o uspjehu ili neuspjehu takve institucije; danas znamo, kako se takav vrt podiže, kako se drže, čuvaju i uzdržavaju pojedine životinje. U zoološkom vrtu se nalaze pored pripadnika domaće faune i životinje svih kontinenata, pripadnici različite klime, različitih uvjeta života i individualnih razlika u temperamentu i prilagodljivosti. Tko je primjerice vidio uzorne zoološke vrtove u Stellingenu kod Hamburga ili u Rimu, Berlinu, pa i drugdje, [illegible] je listao Knottnerus-Mayerovu knjigu: »Tiere im Zoo«, koja bijaše već u prvome izdanju 10 dana iza štampanja posve rasprodana (!), može da upozna svu važnost zoološkog vrta za upoznavanje životinjske psihe prema Henri Fabre-ovoj rečenici, da je »unutrašnjost životinje nedokučiva tajna«! Zar nijeste vidjeli kod nas inteligentnu gospođu, kako se u naručju natovarena žuri po zoološkom vrtu, kako pronicavim očima gleda i promatra pojedine

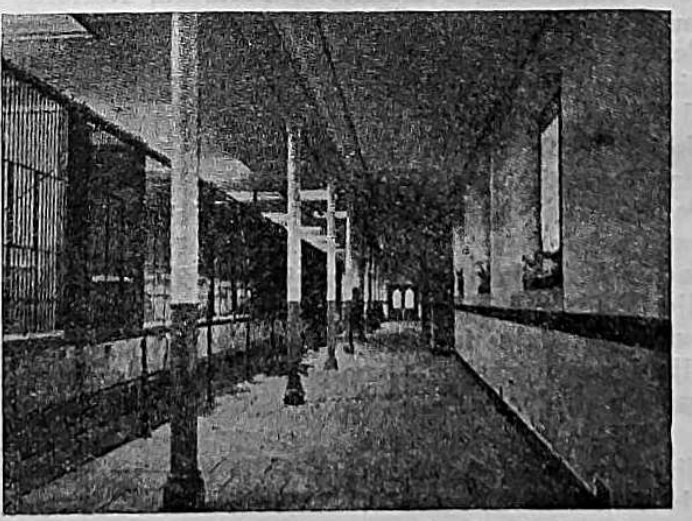

Unutarnje uređenje zoološkog vrta.

Park s majmunima u zoološkom vrtu u Berlinu.

objekte i kako ih nježnom svojom rukom oprezno i elegantno dariva slatkim zalogajima!

Kad dođete u Amsterdam, naći ćete tamo krasan zoološki vrt, zvan »Artis« sa zvjerinjacima i velikim akvarijem, a vrijedno je spomenuti i pogledati vrt u Berlinu, prvi na svijetu, pa u Rimu, Budim Pešti, Londonu, Parizu (»Jardin d'acclimatation«), a tko ne zna za čuveni Zoološki vrt Karla Hagenbecka u Stellingenu kod Hamburga! Prije su se držale i danas još gdjegdje, zatvorene velike životinje u kavezima, ali je Hagenbeck u Stellingenu prvi počeo do ostavlja veliku zvjerad i biljoždere životinje vani na slobodi, ograđene u okolini, kakvu sličnu imadu u svojoj domovini i prirodi svojoj. Ovakav način držanja nezatvorenih životinja u slobodnoj prirodi prihvatiše danas i drugi zoološki vrtovi, u Budim Pešti i drugdje.

Pored spomenutih velikih i čuvenih zooloških vrtova vrijede da se spomenu i oni u Antwerpenu, Brüsselu, Gentu, Marseille-u, Madridu, Rotterdamu, Frankfurtu na M., Kjöbenhavnu, Kölnu, Dresdenu, Haagu, Beču (Schönbrunnu), Münchenu, Lisabonu, Dublinu, Moskvi, Ateni, Sofiji i drugdje. U Njemačkoj ima oko 30 zooloških vrtova, u Engleskoj oko 10, po nekoliko u Francuskoj, Holandiji, Italiji, Rusiji, Švedskoj, Švajcarskoj, Egiptu, Sudanu, južnoj Africi, Sjevernoj Americi, Udruženim američkim državama (preko 50), Južnoj Americi, Indiji, Kini, Japanu, Australiji (oko 7) i još drugdje. Toliki narodi upoznaše pravu zadaću, važnost, svrhu i potrebu takvih prosvjetno-uzgojnih institucija i veliko značenje zooloških vrtova za obrazovanje narodno.

U svakom je mjestu zoološki vrt najprivlačljivija točka za stranca. Ljudi rado gledaju različne životinje u živoj njihovoj obojenoj odori, rado promatraju vladanje tih zasužnjenih stvorova, i ako su im gotovo svima ponajviše poznate te životinje bar iz knjige. Zbog toga i tolika privlačivost, da životinju gledaš živu, u njenoj pravoj veličini, u bojama i kretnjama. Zbog toga su posjetioci zoološkoga vrta i nestrpljivi, kada životinja miruje, pa je na različite načine draže, izazivlju i pružaju joj zalogaje, da je pokrenu i da im se pokaže u što jačoj pokretnosti.

I u Zagrebu imamo sreću gledati oživotvorenu davnu našu želju, naš zagrebački »Zoo« već tri godine. Ima ponešto nedostataka, kao u svakome početku, pogotovu zbog skučenih sredstava i zbog nerazumijevanja i nestrpljivosti, ali led je probit, pa svakako valja nastaviti radom. Nije lako držati na jednome mjestu tako različne životinje a bez školovanoga nadzornog osoblja, jer treba naročitu pažnju svraćati razumnom hranjenju i čišćenju životinja. Velika je potreba u zoološkom vrtu, da budu natpisi kod svake životinje, ime i domovina njena, zatim vješto sastavljen katalog s kratkim podacima o izloženoj životinji. Natpisi su potrebni brojnim neukim posjetiocima i školskoj omladini, a katalozi sa slikama zbog potanjih podataka o životu takve životinje, jer ima posjetilaca, koji žele biti obaviješteni o životinji i više, nego im može pružiti samo ime.

Zoološki je vrt nesumnjivo kulturna potreba za pedagogijsko, uzgojno-poučno, umjetničko i naučno obrazovanje narodno, potreba za škole, nauku i umjetnost, pa i za opće narodno obrazovanje izvan svake škole. Zna se i vidi, kako omladina upravo »instinktivno« neprijateljski susreće svaku živu životinju u prirodi, pa je nastoji da kamenom ili ma čime pogodi, udari, pače i usmrti, i ne znajući, zašto to čini. Škola omladini nije dovoljno ulila znanja, poštovanja i obzirnosti prema živome biću, nije probudila dovoljno ljubavi za žive stvorove, od kojih su mnogi čovjeku od koristi. Baš bliže poznavanje živih bića i neku »nježnost« steći

Plamenci.

će omladina pored dobre škole i u zoologijskom vrtu i s najkrvoždnijim životinjama najprijatelj- vrtu i sa najkrvožednijim životinjama najprijateljskije postupa, očito će to povoljno djelovati na njenu ćud u budućem životu. Škola i nastavnici treba da upućuju i rukovode darovitije učenike u crtanju i motrenju živih objekata u zoološkom vrtu, a kakve će korisne posljedice takav uzgoj imati na dalji razvoj mladoga pojedinca, o tom bi jedva trebalo i govoriti. Ako naš »Zagrebački Zoo« u Maksimirskom perivoju možda i nije ono, što bi mogao i trebao da bude, dužnost je nas sviju, da ga podupiremo i uzdržimo, jer bismo njegovu važnost tek onda gorko upoznali i osjetili, ako bismo ga izgubili.

I ako svaka i manja životinja pokazuje svoju posebnu zanimljivost, najviše privlače veliki objekti, veliki majmuni i krvožedne velike mačke, njihov život, njihovo vladanje i postupak s njima. Zvjerad u slobodnoj prirodi ubija zbog života, usmrćuje slabije i sve, što bi prekomjernim umnažanjem poremećivalo ravnotežje u životu prirode. Zvjerad je duhovno nadarena, budući da svoj plijen traži, nadmudruje i svladava. Sve to ne treba u sužanjstvu, gdje se njena bestijalnost ublažuje. Velike se mačke u sužanjstvu privikavaju na čovjeka, postaju mu povjerljive, što se lijepo vidi u cirkusima, gdje su leopardi, tigri, pantere i lavovi pitomi i slušaju zapovijedi.

Sjeverni medvjedi su slabije duhovno nadareni od smeđega medvjeda, jer u svojoj domovini dalekoga sjevera ne nalaze drugoga neprijatelja do rijetkoga čovjeka, pa se dadu ipak pripitomiti; sve su polarne životinje slabije inteligencije. Mrki je medo nasuprot osobito inteligentan, previjan kao i majmuni, a svojim duhovnim razvojem nadmašuje velike mačke. Jazavci su prave noćne životinje, pa tek podveče postaju živahniji. Zbog toga su po danu zavučeni i ne vide se, pa ih u nekim zoološkim vrtovima, kao i dikobraze, smještaju među majmune, u veselo društvo, da se i po danu kreću, jer ih živahno društvo neprestano uznemiruje. I vidre su noćne životinje, ali se u sužanjstvu priviknu na danji život i pripitome, pa ih vesele vidimo i u našem Zoološkom vrtu, kako vješto plivaju, rone i prebacuju se kao za plaću. Mladi su tulenji osobito krotki, a kako su druževne životinje, drže ih po nekoliko zajedno, vole glazbu i inteligentni su. Od biljoždera je zebra dražestan objekt, da se pripitomiti, kao i sve životinje više duhovne nadarenosti, ako nijesu ulovljene prestare. I ptice su zanimljivi objekti, osobito mudri čvorci, gavrani i papige, najinteligentnije ptice. Noj je najslabije nadarena ptica, ima glup pogled, u malenoj glavi malen duhovni kapacitet. Čvorak je od evropskih pjevica najpametniji, ptica velikoga apetita za jelo, a da se vrlo lako pripitomiti.

Pred majmunskim smo kavezima! Te nemirne životinje lukavo očima žmirkaju, neke sjede i nešto griskaju, a druge skaču, penju se i zadirkuju u drugove; u sužanjstvu njihovu vlada »rat svih protiv sviju«. Na štakore i miševe, što uđu u kavez, navaljuju majmuni udruženim silama i usmrćuju ih oštrim zubima. Žohare i kornjaše žderu, a muhe vješto love rukama. Oštri im zubi dobro služe svojoj zadaći. Mladi su majmuni odmah pitomi i povjerljivi, a najgori su stari pavijani, pogotovu stari ulovljeni antropomorfni (čovjeku slični) majmuni. Što su majmuni stariji, sve su više mrzovoljniji i bjesomučniji.

Inače se majmuni rado igraju, još radije zadirkuju i zbijaju šale. Nije uputno u zoološkim vrtovima dopuštati neprestano zadirkivanje i draženje majmuna, jer se tim kod njih izaziva nepovjerenje i »zla krv«, oni su osjetljivi, pa baš ne vole buku i nemir, što ih stvaraju nestašna djeca. Majmuni

su dobra pamćenja, pa prepoznavaju i iza dužeg vremena neke posjetioce, koji su im bilo omiljeli, bilo da su im se čime zamjerili. Poznate osobe pozdravljaju, pa iskese zube, usta krevelje i mašu glavom desno i lijevo, a kadšto se smiju, osobito, kad im se pokaže pazitelj s hranom. Velika uzbuđenost nastaje u majmunskom kavezu, kad im se donosi hrana; tada nastaje prava paklenska buka i veselje, svi se dižu na noge, skaču, igraju se i obuhvataju se međusobno, smiju se i deru, dreče, krijeste i vrište, otvaraju usta i zaboravljaju na

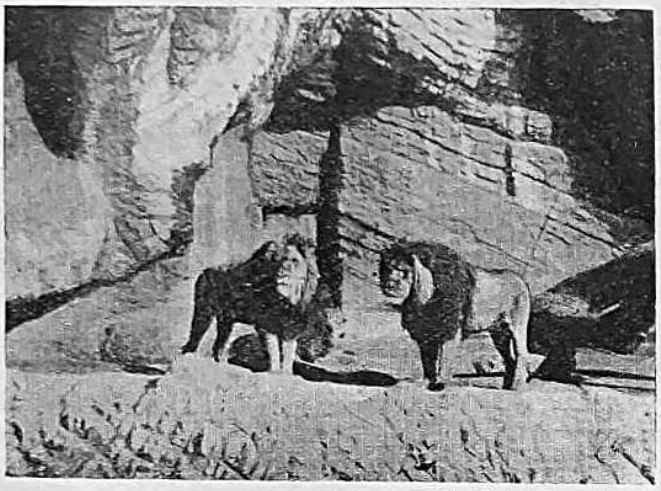

Lavovi u Tješinu.

međusobna neprijateljstva, a kad dobiju hranu, iznenada se mijenja slika, kako piše vrsni opažač; tada nastaje gruba zbilja, jer je gladan želudac jači od mozga. Borba i otimanje zavlada u kavezu; majmuni nose u obadvije ruke i noge, pa u gubici po krumpir ili glavicu luka ili mrkvu ili šaku riže, pa sve to trpaju u lične kesice i opet dalje otimaju. Svaki zalogaj prije ponjuše, odgrizu komad, pa ostalo bace. Često se vidi, kako majmuni uređuju svoju toaletu, kako se »češljaju«, tobože traže »buhe« i »uši«; danas se zna, da to nije nikakvo trijebljenje uši, nego majmuni rado griskaju slane kristalizirane izlučine znoja na svojoj koži, pa gdje se često kupaju, nikada se gotovo ne vidi ovakvo »trijebljenje uši«.

U stranim se zoološkim vrtovima velika pažnja namjenjuje stanu i higijeni životinja, hranjenju i najobzirnijem postupanju, a ako to traži potreba životinja, tada im se pruža prilika da se i kupaju. U zoološkom vrtu u Rimu ima t. zv. »majmunski raj«, opkoljen starim pinijama, širokim i dubokim grabama i strmim glatkim zidinama. Na rajskom je otoku podignut paviljon u švajcarskom stilu na dva kata, gdje se mogu zakloniti kroz noć ti nemirni zatočenici. Majmuni se danju tu igraju, ljuljaju na ljuljačkama, trapezima, penju po visokim bambusovim stupovima i različnim spravama. Ti živahni stvorovi pokazuju na slobodi svu svoju duhovnost, elastičnost i živahnost mnogo jače, nego u zatvorenu kavezu. Na čelu cijele čete stoji najjači mužjak s despotskim orijentalnim manirima, a po njegovoj smrti dolazi na njegovo mjesto drugi, prema temperamentu, strog ili nježan, kako kada, ali i brutalan poglavica. Majmuni pokazuju jak rasni osjećaj, koji drži na okupu pojedine vrste, a veliku ljubav gaje prema svojim vlastitim mladima tako, da majka ne poznaje pogibelji, kad se radi o njenoj djeci; tä poznata je poslovična »majmunska ljubav«.

Nijedna životinja, izuzevši papige, ne privlači toliko gledaoce u zoološkom vrtu, koliko majmuni, jaki dojmovi, pa svaki čas raznolične slike vežu mnoge posjetioce i sate dugo kod majmuna. Tu se može da promatra zanimljiv život tih zadružnih stvorova od »zore do mraka«.

Neumorni promatrač, ravnatelj rimskog zoološkog vrta, pripovijeda o životu stanovnika »majmunskog raja« ovo: »U zoru se pojavljaju pojedinci iz paviljona ili s grana kojega drveta tražeći ostatke posljednje večere, a izatoga se prvi put kupaju, vješto plivaju i rone, a kad izađu, skaču, sunčaju se i suše na vjetru. Oko 8 sati izjutra dolazi pazitelj i daje im slatki topli čaj s mlijekom i namočenim bijelim kruhom. Iza zajutarka opet se kupaju. Oko 12 sati veselo pozdravljaju pazitelja, koji im donosi željno iščekivani objed, hladno jelo, ali različno prema godišnjem doba i danu, budući da ništa nije bolje za majmune, kao i za sve životinje, nego po mogućnosti različita hrana; to su rogači, kukuruz, lišće i grane akacije, što osobito vole, pa hrastovo i dudovo lišće, djetelina, trava, kopriva, koju jako ljube. Ljeti dobivaju trešanja i smokava, a u proljeću podzemne dijelove

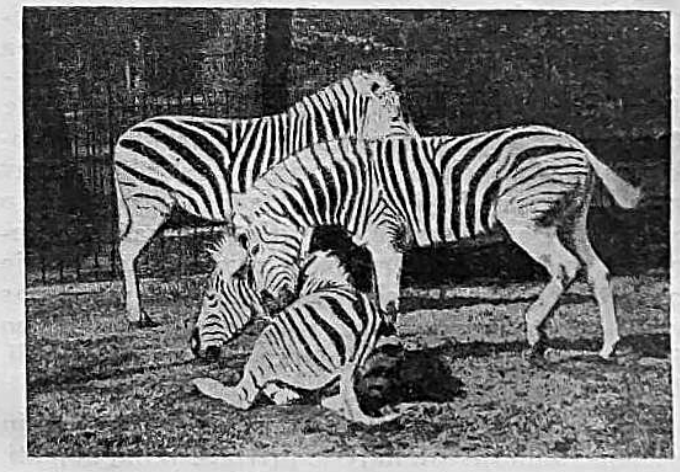

Zebre.

od komorača. Ljeti oko 6 sati po podne, a zimi i prije, dobivaju posljednje jelo, toplu večeru, kuhanu povrtnicu, rjeđe kuhana mesa; preporučuje se s korom kuhati jabuke, krumpir, luk i povrtnicu u cjelini i takve davati za hranu, budući da takvo jelo ostaje duže toplo. Majmuni osobito vole jabuke, pa ako su malene, svaki dobije svoj dio, a ako su velike i malo ih je, to jači i bezobzirniji poberu sve, a ostali ostanu prazna želuca. Po podne se i podvečer opet majmuni kupaju, pa se po tom vidi, koliko je majmunima potrebno kupanje«.

Dosta smo vam pripovijedali, a sada idite sami u zoološki vrt pa gledajte pažljivo i pomno kod svake životinje i kod svakoga kaveza naći ćete posebne zanimljivosti.

IZ UMJETNIČKOG SVIJETA

Prof. Luka Rupčić:

RAZVITAK LIKOVNE UMJETNOSTI KOD HRVATA OD NAJSTARIJIH VREMENA DO DANAS.

Počevši od ovoga broja donosimo seriju članaka o likovnoj umjetnosti kod Hrvata od najstarijih vremena do danas.

SLIKARSTVO.

Uputa u obradbu.

Općenito je poznato, kako se vrlo malo nastoji da proširi zanimanje za umjetnost. Budući da su ovi članci namijenjeni u prvom redu mladeži, to će se, što je god moguće, izbjegavati suhom znanstvenom razlaganju, te će se nastojati da potraži način, koji bi što lakše i sigurnije probudio kod đaštva smisao i zanimanje za umjetnost uopće a za umjetnost kod Hrvata napose.

Kultura jednoga naroda mjeri se nesamo po njegovim društvenim i ekonomskim ustanovama, već pogotovu visinom znanosti i umjetnosti.

Umjetnost je djelo duševnoga života, kao što je znanost, filozofija i vjera. To su svojstva čovječjega duha, koja se očituju u vidljivim djelima. Znanost stvara tehniku i društvene ustanove, vjera organizira crkvu i hijerarhiju, a umjetnost se izražava na svim područjima života. Kako se umjetnost upravo potajno provlači kroz sve, što nas okružuje od kolijevke pa do groba, to je ona postala središte rasprava i žučnih prepiraka između upućenih i neupućenih. Nema sumnje, da su sudovi o umjetnosti istom onda vrijedni, ako su oni rezultat ozbiljnoga i dugoga proučavanja. Odlučni faktori u tom proučavanju jesu: rasa, vrijeme i prostor. Rasa kao nosilac osobitih duševnih sposobnosti, vrijeme kao odlomak povijesti, prostor kao geografski položaj sasvim u fizičkom smislu. Dakle kao predmeti postoje:

1. Psihologija ljudskih rasa obzirom na umjetnost,
2. Povijest umjetnosti,
3. Geografija u umjetnosti.

Slaven je na primjer blage ćudi, mekan i osjetljiv. Blagost i mekoća izražavaju se u oblim formama tako, da Slaveni pretežno daju u umjetnosti valjkaste površine i krivulje. Germani su naprotiv oštri i opori te daju u umjetnosti oštre bridove i šiljke. Gotska je umjetnost izrazito puna germanskih osobina (gotska crkva s bezbroj šiljaka), dok se na primjer ruski karakter očituje u oblim lukovicama na crkvama.

Povijest daje umjetnosti pečat svojega vremena. Često se čuju izrazi kao renesansa, gotika, barok i t. d., koji nose obilježje svoga doba.

Geografija je tako važna, da se na primjer veličanstvene egipatske piramide ne dadu zamisliti u Evropi, a da ne izgube gotovo sve od svog veličanstva. Treba ih samo prenijeti među Alpsko gorje, pa nam je sve jasno. Međutim gotska crkva i u Alpama i te kako lijepo djeluje.

Na temelju ovih triju faktora razvio je francuski filozof H. Taine (1828.—1893.) svoju teoriju o umjetnosti. On kaže, da umjetnosti i nije ništa dugo nego izražaj okoline (milieu).

U ovim člancima ne će biti pobližih razmatranja o svim tim utjecajima, ali će se na njih ipak od zgode do zgode trebati osvrnuti.

Iz svega toga se vidi, da određivanje vrijednosti umjetnosti i umjetničkog djela, bilo jednoga vijeka ili kojega naroda, napokon i pojedinca umjetnika, nije lagana stvar. Uz poznavanje svih ovih utjecaja još je potreban smisao za lijepo. Time se ulazi u nauku o lijepomu ili estetiku. Treba poznavati formule i oblike prirođene našoj duši. Preko ovih oblika materijalizira se umjetnički sadržaj. Geometrijski oblici igraju veliku ulogu u umjetničkom stvaranju. Oni su temelj skladnosti umjetničkog djela.

Nije dakle mudro pačati se u ocjenu (kritiku) kojeg djela, ako čovjek nije dobro upućen u sve ove komponente kod stvaranja. U tomu mnogi griješe, a školovan čovjek ponajviše, pa makar i u dobroj namjeri. Takav se kritik postavlja za sudiju, prije nego je djela u sebi proživio. Primitivan je čovjek u tom sretniji, a katkada i mjerodavniji. Njega hvata veliko duševno uzbuđenje gledajući n. pr. slike svetaca u crkvama. Naravski, da tomu mnogo pridonosi njegova živa vjera, ali on gleda i svjetovne slike s više mašte i uzbuđenja nego školovan čovjek. On je sretan, što i ne pomišlja na kritiku.

U ovom prikazu uzeto je slikarstvo na prvom mjestu, jer je ono pristupačnije mladeži. Prednost slikarstva leži u boji, koja nas se mnogo brže i ugodnije doimlje nego hladni kipovi. Mi ovdje se ne će ulaziti u pojedinosti različitih slikarskih područja (dekorativno slikarstvo, freske, različite slikarske struje i t. d.) već će se o njima tek prigodice progovoriti, da se pokaže, kako je cijelo slikarstvo jedna organička veza.

Obrađujući u malim zaokruženim člancima ovo veliko gradivo, ne će biti moguće istaknuti sve važnije događaje na umjetničkom polju pa će izostati mnoga imena majstora i njihovih djela. Međutim za pregled razvoja umjetnosti dosta je da se osvijetli makar po jedan jači tipični predstavnik pa da se dobije ispravna slika o stanju umjetnosti toga razdoblja.

Najstarije naše slikarstvo zastupaju freske, pa će se o njima najprije nešto reći. Zatim će se odmah prijeći na Juru Glovića (Julio Clovio, rođen 1498. u Grižanima u hrvatskom Primorju, umr'o 1578. u Rimu) i na Andriju Medulića (Il Schiavone, rođen oko 1503. u Zadru, umr'o 1563. u Mlecima). To su predstavnici naše renesanse. Sedamnaesti i osamnaesti vijek bio je pod utjecajem Mletaka. Znameniti slikar iz toga vremena bio je u Dalmaciji Iv. Trifun Kokoljić (1661.—1713.). U Hrvatskoj je bio znamenit pavlinac Ivan Ranger (rođen u Tirolu 1700., umr'o u Lepoglavi 1753.). U devetnaestom vijeku je najjači naš predstavnik

Nikola Mašić (1852.—1902.), zatim Vlaho Bukovac (1855.—1922.) i Celestin Medović (1859.—1920.).

Od najnovijih slikara donijet će se Kraljević i Račić kao prijelaz na najmodernije, među kojima je najtipičniji Uzelac.

Kod najmodernijih će biti govora i o modernim strujama obzirom na Francuze i Ruse, koji poslije rata sve više zauzimaju odlučno mjesto u evropskoj umjetnosti.

Dr. Ivan Esih:

NAJVEĆI POLJSKI KIPAR: EDWARD WITTIG.

U Strossmayerovoj galeriji slika u Zagrebu zastupana je poljska slikarska umjetnost sa svoja tri odlična predstavnika: Janom Matejkom (»Smrt kralja Przemyslawa«), Henrykom Siemiradzkim (»Rimski kraj sa štafažom« i »Pejsaž«), i W. Kotarbinjskim (»Bijeg u Egipat«). Poslije modernog preuređenja galerije posljednja slika nije radi skučena prostora izložena za javnost.

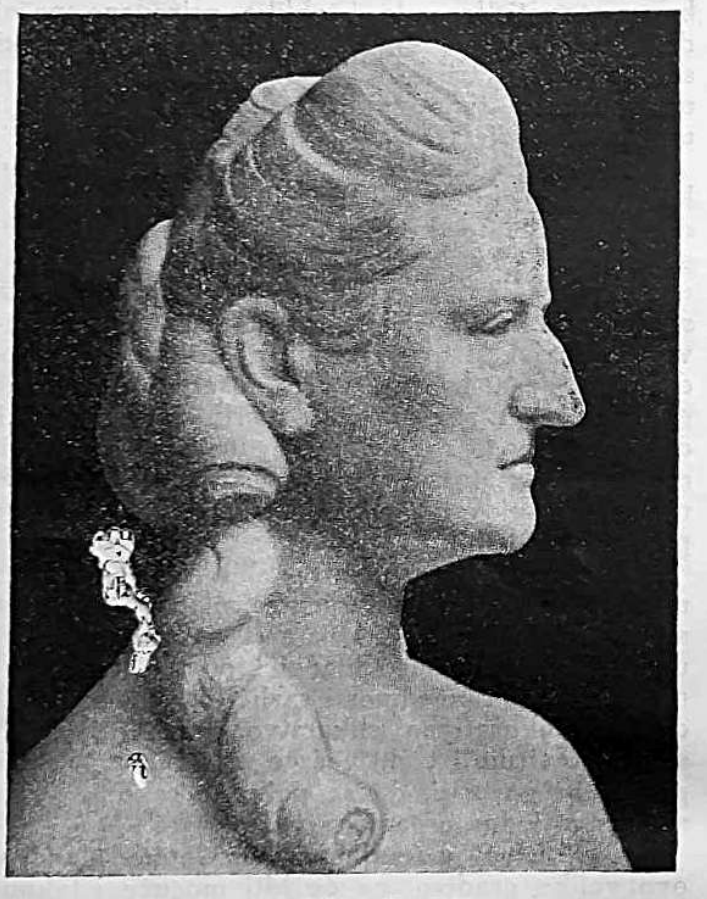

Poprsje grofice Branicke.

I tako dok hrvatski srednjoškolci imaju prilike da se upoznaju s poljskom slikarskom umjetnošću, dotle je o poljskim kiparima rijetko koji što čuo. »Omladina« će stoga pratiti i umjetnički život svih kulturnih naroda, napose slavenskih. U ovom članku upoznat ćemo naše čitatelje s glasovitim današnjim poljskim kiparom Eduardom Wittigom.

E. Wittig rodio se 21. rujna 1879. u Varšavi. Poslije svršene srednje škole studira kiparstvo u Beču, a zatim medaljarstvo kod profesora J. Tautenheima. God. 1900. dobiva prvu nagradu za svoj rad. Poslije toga odlazi u Pariz i studira u školi lijepih umjetnosti (prof. Ponscarme). U Parizu marljivo izlaže u Jesenjem Salonu, u »Societé Nationale des Beaux-Arts« i dr. Francuska vlada kupila je g. 1907. njegov kip »Sfinks« za muzej u Luxemburgu. Od godine 1914. E. Wittig služi kao nastavnik u školi lijepih umjetnosti u Varšavi.

Svojim radom postao je Wittig kipar svjetskog glasa. Njegovo djelo: »Nike polonaise« (Poljska pobjeda« u broncu) nalazi se u muzeju u Grenoblu, »Mladost« (mramor) u krakovskom muzeju, »Poziv« (broc) u lavovskom muzeju i t. d.

Od znamenitijih njegovih djela spominjemo: »Idol«, »Čovjek i žena«, »Sudbina«, »Probuđenje«, »Fontana«, »Grupa djece«, »Jesen«, »Život i smrt«, »Borba«, različita poprsja napose pok. G. Narutanowicza, prvog predsjednika poljske republike, i današnjeg ministra vojske, Josipa Pilsudskog, nekoliko projekata za spomenike palim avijatičarima i t. d.

U čitavom kiparskom stvaranju uopće mogu se razlikovati tri glavna pravca: umjetnik hoće da dade potpuno vjernu kopiju nekog predmeta. Taj se pravac zove realistički.

Umjetnik upotrebljava svoju umjetnost kao sredstvo, da se sporazumijeva s okolinom, da joj izreče koji fakat, da u njoj izazove koji osjećaj. Taj se pravac zove narativno-ekspresivni.

Umjetnik napokon hoće da u čovjeku zadovolji istinsku težnju za oblikovanjem, za urešivanjem, on hoće da zadovolji potrebe oka i duha, koji ne podnosi ni zbrke ni jednostavnosti. Taj se pravac zove dekorativni.

Ti pravci ne istupaju nikada u čistoj formi, nego se uvijek kombiniraju međusobno.

Odličan poznavalac poljskog kiparskog stvaranja, Sz. Rutkowski ističe, da E. Wittig zadovoljava svim trima spomenutim tendencijama: on zadovoljava oko harmoniziranjem oblika svog djela, daje mu izvjestan duhovni sadržaj, izabira motive, koji čudesno nalaze vezu, koja postoji između oblika i ljudskih osjećaja.

Wittig poznaje temeljito anatomiju i forme ljudskog tijela; posred velike borbe gesala i pravaca u kiparstvu Wittig je sačuvao ravnotežu i kontinuitet razvitka.

Posebnu vrstu njegova stvaranja tvore portreti. Po njima se vidi, kako autor umije vjerno otkrivati oblike, iznositi izražaj, stvarati harmoničnu cjelinu. Osobito je dekorativan portret grofice Branicke, koji donosimo u reprodukciji.

Upravo ovih dana Wittig je dovršio projekat spomenika Wladyslawa Warneczyka za grad Varnu.

Pri izradivanju ovog prikaza služio sam se monografijom o Wittigu iz pera Szezesnog Rutkowskog (Naklada Gebethnera i Wolffa u Varšavi 1925.) i člankom Marije Kasterske pod natpisom »Ouelques artistes polonaise à l'étranger« (L'Europe centrale, Prag, od 1. rujna 1928.).

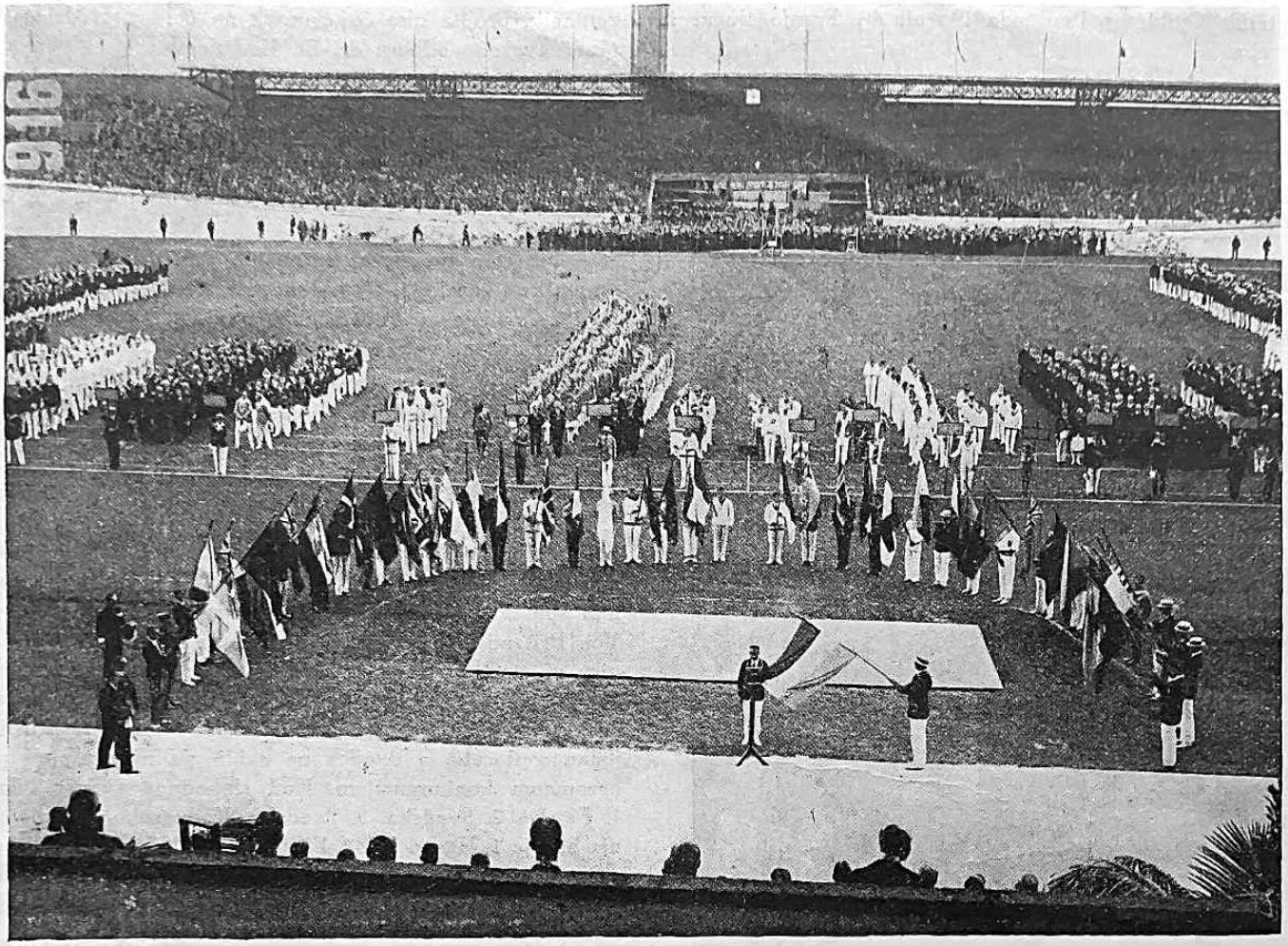

Nastup delegacija u Amsterdamu sa zastavama.

TJELESNI ODGOJ

Dr. Franjo Bučar:

IX. OLIMPIJSKE IGRE U AMSTERDAMU.

Ove godine održane su devete olimpijske igre u Amsterdamu, pošto su obnovljene godine 1896. u Ateni na starom stadionu, koji je dao po primjeru antiknog stadija sagraditi veliki grčki mecena G. Averov.

Dalje moderne olimpijske igre obdržavale su se g. 1900. u Parizu, g. 1904. u St. Louisu u Sjevernoj Americi, g. 1908. u Londonu, g. 1912. u Stockholmu. God. 1916. imale su se održati olimpijske igre u Berlinu, međutim su radi nastalog svjetskog rata otpale. Poslije rata održane su prve olimpijske igre g. 1920. u Antverpenu a g. 1924. ponovo u Parizu i konačno ovog ljeta u Amsterdamu. Ovogodišnjim olimpijskim igrama moramo ubrojiti i II. zimske olimpijske igre, koje su se ove zime obdržavale u St. Moritzu u Švajcarskoj, dok su se prve obdržavale g. 1924. u Chamonixu u Francuskim Alpama. Na taj način će od sada svaka olimpijska proslava dijeliti se na dva dijela: na zimske i ljetnje olimpijske igre. Naredne olimpijske igre održat će se god. 1932. u Los Angelosu u Californiji u Udruženim državama sjeverne Amerike. Iste godine održat će se i zimske olimpijske igre, no ne zna se još, na kojem mjestu.

Ovogodišnje ljetnje olimpijske igre počele su u mjesecu svibnju hokejem na livadi i nogometom, kod kojeg je i naša država sudjelovala te podlegla ovaj puta Portugalu i to doista časno sa 2:1. Na povratku su naši nogometaši krenuli kroz Pariz, gdje su igrali s jednom pariškom momčadi te su dapače i pobijedili.

Sve ostale sportske discipline odigrane su od dne 28. srpnja do 12. kolovoza. Prije toga održan je kongres Međunarodnog olimpijskog odbora od dne 25. do 28. srpnja. Svečano otvorenje sjednica bilo je dne 25. srpnja u 10 sati u velikoj dvorani amsterdamske burze pod predsjedanjem predsjednika nizozemskog olimpijskog odbora baruna Schimelpeninga, gradonačelnika Amsterdama i predsjednika Međunarodnog Olimpijskog odbora baruna Bailliet-Latoura. Na sjednicama bio je važan referat Amerikanaca o narednoj olimpijadi u Los Angeles. Amerikanci su izrazili nadu, da će Evropa sudjelovati u jednakoj mjeri u Americi kao i Amerika u Evropi. To ne će biti naravno moguće poradi golemih troškova, te će se nastojati da se bar samo ponajbolji atlete pošalju na narednu desetu olimpijadu. Na godinu će održati prvi put afrikanske olimpijske igre samo za tamošnje narode, koje će prema tome imati samo lokalni značaj, da se konstatuje sportska vještina afrikanskih naroda. Naredni olimpijski kongres održat će se g. 1930. u Berlinu, a tu će se ujedno odlučiti o mjestu za XI. olimpijske igre, za koje se natječe Berlin, Madrid i Budim Pešta. Na sjednicama bile su zastupane 24 države sa 42 delegata iz Evrope, Amerike, Azije, Australije i Afrike. Našu državu S. H. S. zastupali su pukovnik

Svetomir Gjukić iz Beograda i prof. dr. Franjo Bučar iz Zagreba.

Dne 28. srpnja bilo je konačno svečano otvorenje stadija za prekrasnog vremena uz sudjelovanje preko 40.000 gledalaca. U zastupanju kraljice Vilhelmine otvorio je igre njezin suprug princ Hendrik, vojvoda Meklenburški. Sudjelovao je cijeli Međunarodni olimpijski odbor, delegati narodnih olimpijskih odbora i međunarodnih sportskih saveza, diplomacija i zastupnici države, vojske i grada Amsterdama. Svi atleti bili su poređani pred kraljevskom tribinom sa svojim zastavama. Nizozemski odlični sportaš Harry Denis izrekao je u ime sviju sportaša olimpijsku zakletvu, našto je zasvirala vojnička glazba holandesku narodnu himnu, a mnogobrojni pjevači su otpjevali hvalospjev. Istodobno zagrmješe topovi te je ispušteno stotina golubova listonoša na sve strane, na maratonskom tornju zaplamsao je vječni olimpijski plamen. Olimpijska zastava podignuta je u stadiju s mnogobrojnim ostalim zastavama, koje su reprezentirale sve narode, koji su bili nazočni otvorenju olimpijskih igara. Na koncu je učinjen mimohod sviju nazočnih naroda. Na čelu je stupala Grčka, gdje su prvi put započele god. 760 pr. Kr. stare, a nastavile se g. 1896. nove olimpijske igre. Slijedile su dalje ove države: Argentinija, Austrija, Australija, Amerika sjeverna, Afrika južna, Belgija, Britanija Bugarska, Canada, Čile, Čehoslovačka, Danska Egipat, Ekvador, Estlandija, Finska, Francuska, Filipini, Haiti, Italija, Irska, Japan, Jugoslavija, Kuba, Letland, Litavska, Luksemburg, Meksiko, Monaco, Nizozemska, Panama, Poljska, Portugal, Rodesija, Rumunjska, Španija, Švajcarska, Švedska, Turska i Ugarska, a povorku je zaključila Nizozemska, koja je nastupila s nekoliko stotina sportaša i sportašica. Za Nizozemskom su odmah po broju bili Amerikanci, zatim Nijemci, dok je naša reprezentacija brojila oko 30 članova na čelu s predsjednikom Međusaveznog odbora dr. St. Hadžijem.

Dolazak hrvatskih atletičara na kolodvoru u Amsterdamu. S lijeva na desno: gg. Messner, Kratky, Gašpar, Kallay, Predanić i voda puta Dobrin.

Popodne istoga dana su već počele utakmice, koje su trajale sve do 12. kolovoza, kada su olimpijske igre bile opet na jednaki svečani način zaključene i to s dijeljenjem nagrada. Zlatne kolajne dijelila je sama kraljica Vilhelmina, srebrne princ Henrik, a mjedene predsjednik I. O. C. grof Baillet-Latour.

Program i rezultat igara bio je ovaj: Laka atletika za muške i ženske 1. Sjev. Amerika, 2. Njemačka, 3. Finska. Naši su sudjelovali kod trčanja, bacanja koplja, desetoboja i kod maratonske trke, gdje je Štefanović iz Beograda bio 31. od 70 na daljini od 42 km 195 m. Kod jedrenja je bila 1. Norveška, 2. Švedska, 3. Francuska. Kod veslanja je bila 1. Sjev. Amerika, 2. Velika Britanija, 3. Švajcarska. Kod plivanja je bila 1. Sjev. Amerika, 2. Japan, 3. Švedska. Kod plivanja dama bila je 1. Sjev. Amerika, 2. Vel. Britanija, 3. Njemačka. Kod skokova u vodu bila je 1. Sjev. Amerika, 2. Njemačka, 3. Egipat. Kod Water-pola bila je 1. Njemačka, 2. Madžarska, 3. Francuska. U sveukupnim vodenim sportovima bila je 1. Sjev. Amerika, 2. Njemačka, 3. Vel. Britanija. Naši plivači su se spremili da sudjeluju, no nisu ni startali. U modernom petoboju bila je 1. Švedska, 2. Švedska, a 3. Njemačka. Kod mačevanja bila je 1. Francuska, 2. Italija, 3. Madžarska. Naši su sudjelovali i to jedan u floretu, a dvojica na sablji no nisu uspjeli pred ogromnom konkurencijom. Kod slobodnog rvanja bila je 1. Finska, 2. Švedska, 3. Švedska. Kod grčko-rimskog rvanja bila je 1. Njemačka, 2. Finska, a 3. Madžarska. Od naših su sudjelovala petorica u raznim kategorijama, no nisu mogli uspjeti, makar da im je i pošlo za rukom učiniti nekoliko pobjeda. Kod boksanja bila je prva Argentina, 2. Italija, 3. Sjev. Amerika. Kod dizanja uteza bila je 1. Njemačka, 2. Francuska, 3. Austrija. Kod jahanja bila je 1. Holandija, 2. Njemačka, 3. Francuska. Kod biciklíranja bila je 1. Danska, 2. Holandija, 3. Vel. Britanija. Od naših vozača startali su četiri te su kao momčad došli na 11. mjesto prije mnogo većih narodnosti. Konačno se možemo pohvaliti jednom lijepom pobjedom. Kod gimnastike uopće su Sokoli, članovi Jugoslavenskog sokolskog saveza postigli treće mjesto iza Švajcarske i Čehoslovačke. Kod placementa pojedinaca na spravama bila je 1. Švajcarska, 2. Švajcarska, 3. Leo Štukelj, 4. Tošo Primožić oba Slovenci Sokoli. Kod pojedinačnih natjecanja bio je Leo Štukelj svjetski olimpijski prvak na karikama, Tošo Primožić drugi na preči, a Stane Drganc treći u skoku preko konja uduž. To su bile jedine, ali lijepe pobjede sokolova na olimpijskim igrama u Amsterdamu.

Olimpijske igre obdržavale su se u prekrasnom stadiju, koji je bio sagrađen od armiranog betona s golemim tribinama za publiku i svim nuzgrednim prostorijama za garderobe, kupelji, liječničke pregledbe, poštu i brzojav i za novinare, kojih je bilo nekoliko stotina iz cijeloga svijeta. Također su bile posebne prostorije za mačevanje, svijeta. — Konačno moramo spomenuti, da je u okviru priredbi za vrijeme obdržavanja olimpijskih igara priređena i olimpijska sportska izložba, kod koje su sudjelovale mnoge države s velikim brojem izložaka. Izložba je bila podijeljena na slikarski, kiparski i arhitektonski odio, a svi izlošci morali su biti prikazani u sportskom duhu. Također je bila tom zgodom raspisana konkurencija u lijepoj književnosti, muzici te je i za ove natječaje stiglo dosta umjetničkih i pjesničkih radova sa sportskim sadržajem, od kojih su najbolji i nagrađeni. Tako se je u modernim olimpijskim igrama nastojalo da spoji tjelesni i duševni odgoj najboljih atleta i umjetnika, kao što je to bila svrha i starih klasičnih olimpijskih igara.

LISTAK

LAV NIKOLAJEVIĆ TOLSTOJ.

(U povodu stogodišnjice rođenja.)
1828. — 9. IX. — 1928.

Ima ljudi, koji ozbiljno vjeruju, da bi najnovija historija Evrope krenula sasvim drugim pravcem, da je živ Tolstoj i da bi autoritet proroka iz Jasne Poljane dostajao da spriječi i sam svjetski rat! I to nije odjelito i slučajno mišljenje jednog kritika. Nebrojeni oni članci, rasprave i razmatranja, koja su nastala u povodu ove stogodišnjice, svjedoče bjelodano, da doista nijedan ruski književnik nije stekao ovakovu svjetsku slavu kao Tolstoj.

Autor »Vojne i mira« nije djelovao na evropsku javnost toliko najboljim svojim književnim djelima, koliko brojnim moralno-filozofskim raspravama. Smatrahu ga vjesnikom nekoga moralnog preporoda, učiteljem i vođom. Ali usprkos tome valja istaći, da se malo tko povodio za tom naukom i da su neke Tolstojeve teorije naišle na oštru kritiku. Tolstoj osvajao je ljudska srca snagom svoje propovijedi, neodoljivim zanosom i nastojanjem, kojim je tražio istinu. Jer ovaj čovjek nije smireni filozof, koji je pronašao konačni odgovor i posljednje rješenje; Tolstoj je borac, tragični borac za istinu. A ovu iskrenu volju i pošteno nastojanje za istinom ne će mu nitko poreći, pa ni najodlučniji protivnici.

Metoda, kojom se Tolstoj služi, jest skepsa, opća sumnja, koja nikad ne miruje — i nesmiljena analiza. Opažajući i prikazujući na taj način ljude i događaje postao je Tolstoj najvećim realistom sviju vremena, kako to ističe jedan od najboljih poznavača ruske literature — pokojni Eliasberg.

Kad raspravljamo o Tolstoju, valja strogo lučiti umjetnika od učitelja i filozofa. Obično se drži, da se osamdesetih godina desio taj odlučni prelom u ličnosti pjesnikovoj i da je tek onda postao onaj »pravi« Tolstoj davši se na propagandu svojih načela, pošto je svečano osudio svoj dojakošnji književni rad. Ali stvar nije tako jednostavna. U Tolstoju živjela su tako reći uporedo dva čovjeka: kršćanski asket i poganin, koji se gotovo životinjski raduje životu i svim njegovim manifestacijama. Ova opreka traje čitava života, sve Tolstojevo nastojanje nekako je podvojeno i često neodređeno, kao da je i njemu samomu nedostajalo snage da misao prometne u djelo — dosljedno i potpuno.

Sva Tolstojeva djela odlikuju se izrazitom autobiografskom notom. U svojim knjigama ocrtao je sebe i svoju okolinu iskreno i nesmiljeno. Neki mu to i gotovo zamjeraju, premda je to neosporno pravo književnika i premda je Tolstoj crtajući psihologiju svojih junaka najmanje štedio — sebe sama. Knez Nehljudov, koji se vraća u različnim djelima, Irtenjev (Mladost), Oljenin (Kozaci)... sve su to varijacije jednog značaja, sve su to portreti samoga autora.

I baš zato je nemoguće dijeliti čovjeka od djela, raspravljati odjelito o životu i o književnom radu Tolstojevu. A to vrijedi na posljetku za svakog velikog književnika: povijest njihova života povijest je njihovih knjiga.

Lav Nikolajević Tolstoj (čit. Ljev Njikolajević Talstoj) rodio se 9. rujna 1828. na dobru Jasnaja Poljana u tulskoj guberniji. Roditelji su mu rano umrli (mati ga je ostavila, kad su mu bile dvije godine). Šablonska odgoja aristokratskog djeteta nije ga zadovoljila ni usrećila. Već zarana je privikao da sam traži svoju istinu. To najbolje pokazuju djela: Djetinjstvo — Dječaštvo — Mladost, koja su posve biografskog karaktera. Prve dvije knjige nastale su 1852.—54., a »Mladost« nekoliko godina kasnije. Junak ove pripovijesti je tipični mladi grand seigneur onoga doba, kakav je bio i grof Tolstoj, dok se nije obratio. Uz mladenačku skepsu provijava pomenuta djela još jedan pravi tolstojevski osjećaj: duboko poštovanje i ljubav, kojom Tolstoj časti ruskog seljaka. Već ovdje nameće se antiteza: ovamo ruski mužik, njegovo poštenje i nutarnja dosljednost, a onamo lažljivi moral tako zvanih boljih krugova.

Navršiv petnaestu godinu dolazi Tolstoj na sveučilište u Kazan, gdje najprije studira orijentalne jezike, a onda prelazi na juridički fakultet. 1848. polaže teškom mukom zaključni ispit na petrogradskom sveučilištu i vraća se neko vrijeme opet kući u Jasnu Poljanu. Ne zna pravo, što bi i kako bi, ne goni ga nužda da zasluživa svakidašnji kruh, a opet — premlad je, da vječno dangubi na ladanju.

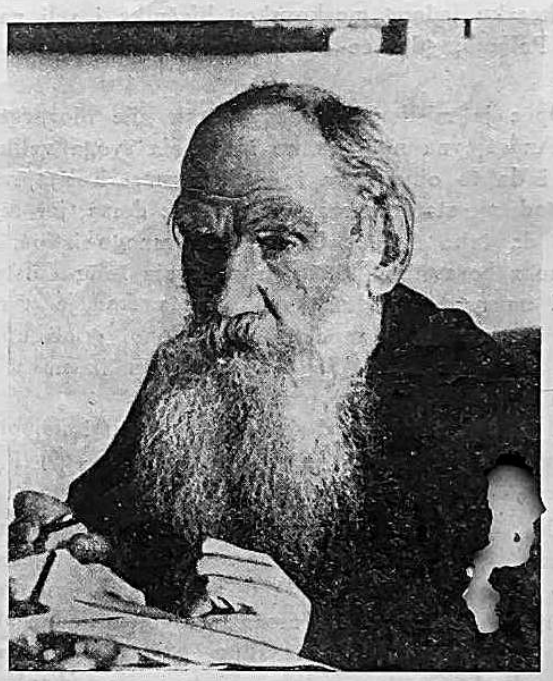

Godine 1850. odlučna je promjena. Tolstoj postaje zastavnikom u jednoj topničkoj pukovniji i boravi četiri godine u divljem Kavkazu. Tu je nastao i poznati roman o »Kozacima«, koji nije nipošto početničko djelo. Šareni realizam i zanimljivo pričanje odlikuju ovu knjigu, koja je važna i zbog kasnijih nazora Tolstojevih. Zdravi naturalizam, a i materijalističku »filozofiju« staroga Jeroške nije Tolstoj nikada sasvim prebolio...

Drugo je djelo iz ove periode »Vlastelinovo jutro«, koje obrađuje socijalni jedan konflikt.

Na početku krimskoga rata (1855.) Tolstoj odlazi na bojište, gdje doživljuje materijal za svoje novele, koje je izdao pod natpisom »Sevastopol«. Tu se prvi put u ruskoj literaturi realistički prikazuju ratne strahote, bez lažne romantike i patriotskog veličanja junaka. To je ujedno i jezoviti protest protiv besmislice, koju nazivamo ratom.

Poslije rata napušta Tolstoj vojničku službu i odlazi u Petrograd, gdje je upoznao mnoge istaknute književnike, poimence Turgenjeva i Gončarova. U to vrijeme piše i djela: »Zapisci jednog marquera« i »Dva huzara«. Ovo drugo je varijacija na temu: oci i djeca.

Tolstoju bilo je 29 godina, kad je prvi put krenuo u Evropu. Zapadno-evropska kultura (ili bolje civilizacija) nije mu dakako odviše imponirala; svagdje je nailazio na

laž i nepravdu, čega se nagledao i u domovini. O putnim dojmovima najbolje svjedoče novele »Luzern« (1857.) i »Snježna oluja«. Prva i nije drugo no bolni i žestoki protest protiv socijalne nepravde i bešćutnosti — sve u povodu jednog krutog doživljaja, koji nije (na žalost) ništa neobično.

U tom razdoblju nastala je i čuvena novela »Albert«, koja se obično citira, kad je riječ o Tolstojevu odnosu spram glazbe.

I ovo psihološko remek-djelo ide u ciklus Nehljudova kao i »Zapisci marquerovi« i »Vlastelinovo jutro«. Kasnije će Tolstoj još jednom proslaviti ovo ime posljednjim svojim (dovršenim) romanom: Uskrsnuće.

Idućih godina slijedi nekoliko manjih pripovijesti i mali roman: »Porodična sreća« (1859.). To je historija mlade jedne žene, koju muž (naravski sam autor) uzgaja, da postane valjana majka i drugarica. Problem same ljubavi Tolstoja malo zanima, a to se opaža i u ostalim nekim djelima.

Godine 1862. Tolstoj uzima za ženu Sofju Andrejevnu Bers, kćerku jednog moskovskog liječnika i seli natrag u Jasnu Poljanu, gdje će odsad provesti najveći dio svoga života.

Opće je mišljenje, da ovaj brak nije bio sretan, da Sofja Andrejevna nije nikako razumjela svoga velikog supruga i da to objašnjava i tragičnu smrt Tolstojevu, kad je 82-godišnji starac morao da bježi iz doma, jer nije više mogao da tako živi... U tom ima mnogo istine, ali ne smijemo zaboraviti ni to, da je uz svoju ženu Tolstoj proživio i najsretnije godine svoga života, kad je u naponu snage i smirivši se napokon na rođenoj grudi upravljao svojim imanjem i veselio se svaki dan iz nova Božjoj prirodi i užicima, što ih pruža život.

U tom sretnom razdoblju nastajala su i najbolja dva romana Tolstojeva »Vojna i mir« (1865—69) i »Ana Karenjina« (1875—76).

Oba su nedostiživa remek-djela. »Vojna i mir« je neosporno vrhunac umjetničkog stvaranja Tolstojeva. Predaleko bi nas odvelo da potanje analiziramo ovu gromadu. To i nije obični historijski roman, već golemi jedan »fresco« ili još bolje nepregledni niz slika, gdje nema glavnih junaka i određene neke »radnje«. Pa to i nije roman, već ep, homerski ep iz prve pole 19. vijeka...

Samo još nešto o tendenciji ovog djela. Rekli smo, da u »Vojni i miru« nema »junaka« — veliki Napoleon bjedniji je i sitniji od posljednjeg ruskog mužika, koji je znatno idealiziran. Jer Tolstoj hoće pokazati, kako u historijskom razvitku ne odlučuju pojedinci, kako su t. zv. veliki ljudi tek puke etikete, a ljudskom sudbinom vladaju druge sile, izvan i iznad čovjeka.

Na početku sedamdesetih godina budi se u Tolstoju sve više pedagog i socijalni liječnik. Počinje i da sumnja o svojim književnim djelima (koja je kasnije tako nemilosrdno zabacio) i daje se na studij filozofskih problema. U isto vrijeme sprema drugo svoje remek-djelo »Anu Karenjinu«, gdje uz natpis stavlja značajni motto: — Osveta je moja, ja ću je vratiti!

Sve jasnije otkriva se fizionomija onog posljednjeg Tolstoja, koji je negirao svaku vlast propovijedajući fanatičnim žarom svijetu svoje evanđelje. A zanimljivo je, da je već u povodu »Ane Karenjine« Dostojevski svojom psihološkom vidovitošću zapazio, kuda Tolstoj plovi obzirom na religiozni problem. »Tolstoj uzima ruskom seljaku ono, što ima najdragocjenije, — veli Dostojevski — on ga lišava najvažnijeg životnog osjetila«...

Poslije »Ane Karenjine« objelodanjuje Tolstoj niz moralno-filozofskih spisa, među kojima se ističe »Moja ispovijest«, koja je u Evropi potakla silnu uzbunu. Tu je naime Tolstoj obračunao s čitavom svojom prošlošću, a priznavajući svoje grijehe podigao je strahovitu optužbu protiv suvremenog poretka i osnova zapadno-evropske kulture uopće. U tom spisu (kao i u ostalima) zrcali se vjerno duhovni razvitak autorov: borba o smisao života — i pojedine etape na tom putu: besmislenost znanosti i umjetnosti i silaženje u masu, malom čovjeku, koji je najbliži božanstvu. Metafizički nazori Tolstojevi nijesu nipošto jednostavni i dosljedni, pa je nemoguće označiti s nekoliko riječi silni ovaj labirint.

Glavna je stavka Tolstojeve etike djelotvorni pacifizam —: Ne protivi se zlu! — Drugo: Suvremena kultura je laž, koja nas priječi, da budemo sretni, — dijeli nas od prirode, koja je praizvor svake sreće i istine.

I tu je Tolstoj sebi dosljedan. On ne osuđuje samo neku nazovi-kulturu ili materijalne tekovine, već na pr. i najveća umjetnička djela sviju vjekova, kako to jasno izriče u raspravi »Što je umjetnost?« (1885.). Tolstoj ne traži neke socijalne ili političke reforme, on naprosto negira državnu i crkvenu vlast. Cenzura plijeni njegove knjige (osobito one s antimilitarističkom tendencijom), a pravoslavna crkva ga izopćuje.

Ali ugled i moć proroka iz Jasne Poljane sve više raste, kao da čitav svijet zapanjen sluša gromoviti ovaj glas...

Da prostom puku i djeci ucijepi svoju nauku, piše Tolstoj od 1881. glasovite svoje priče, od kojih su neke (na pr. »Tri starca«) usporedili s biblijskim parabolama. U isto vrijeme stvara najpoznatija svoja djela: »Smrt Ivana Iljiča«, »Kreutzerova sonata« (1890) i dramu »Moć tmine« (1886), koja je za rana prošla u triumfu svim evropskim pozornicama. I dugo vremena držali su strani literati i kazališno općinstvo Tolstoja pjesnikom grijeha, kajanja i moralne katarze. Toliko je djelovala potresna ona ispovijest Nikitina u posljednjem činu ove drame.

I roman »Uskrsnuće« (1898) obrađuje temu moralnog preporoda i očišćenja, kao što svjedoči i sam natpis. Samo ovaj put ne kaje svoje grijehe seoski jedan klipan, već knez Nehljudov, kojega savjest također teško pritište

Posljednji roman Tolstojev »Hadži Murat« (s Kavkaza!) ostao je nedovršen. Prema tome nije ispravno, kad se tvrdi, da je »prorok« Tolstoj posve uništio književnika. I pošto je osudio umjetnost (vanitas vanitatum!) Tolstoj stvara brojna književna djela, i ako mu se njegova reformatorska i odgojna misija čini važnijom. Tako na pr. u »Uskrsnuću« mjestimice počinje iznenada da docira i raspravlja, a ta mjesta čine se čovjeku, kao da su umjetno nakalamljena i da nikako ovamo ne pristaju. Ali unatoč svemu tomu roman o Nehljudovu i Katjuši majstorsko je djelo.

Posljednjih decenija svoga života Tolstoj je nastojao svim silama da ostvari svoju nauku i da živi poput jednostavnog mužika, dok je supruga primala odlične goste, koji bi dolazili sa svih strana svijeta, da pohode »gospodina grofa«... O toj skrovitoj tragediji Tolstojeva obiteljskog života (ta nije mogao siliti ženu i djecu, da se poput njega odreknu bogatstva!) mnogo se pisalo posljednjih godina, a danas su poznati i neki dokumenti, koji prilično osvjetljuju ovaj problem. Kako bilo — okovi predaje i milieu-a bili su odviše teški i za samoga Tolstoja. Potpuno ih je zbacio tek onda, kad je pred smrt krenuo u svijet, ne da umre, već da živi bolje, drukčije.

Smrt ga [illegible]stigla kratko vrijeme iza odlaska na maloj željezničkoj st[illegible]i Astapovo 20. listopada 1910.

Tolstoj ide među najmarkantnije pojave bliske prošlosti. Njegova slava nije u opadanju. Problemi, koji su ga mučili, još su uvijek neriješeni, jer smiješno je, kad se sadašnji vladaoci Rusije odviše pozivaju na Tolstoja... I onda — sve više se cijene k n j i ž e v n a remek-djela ovoga autora, koji ih je stvorio tako reći nesvijesno i preko volje.

Sve to pokazala je stogodišnjica rođenja, koju je proslavio sav civilizirani svijet. Ali još nešto! Pokazalo se i to, da je Tolstojeva pojava još uvijek odviše bliza, a da o njem izreknemo definitivne neke sudove. Prorok iz Jasne Poljane donio nam je velikih istina i velikih zabluda. Na budućnosti je, da te istine otkrije i da se njima posluži za dobrobit čovječanstva. **Dr. Ivo Hergešić.**

Dr. FRANJO RAČKI.
1828.—1928.
(O 100-g o d i š n j i c i r o đ e n j a.)

Između mnogih naših odličnih pisaca i istraživatelja naše stare povijesti još od Tome Arhiđakona (100—1268), Dinka Zavorića (1540—1610) pa preko Serafina Racija (1587), Junija Rastića (1671—1733), Ljudevita Gaja (1809—1872), Ivana Kukuljevića, Ivana Krstitelja Tkalčića i t. d do onih posljednjih vremena, jedan od najplodnijih pisaca, koji je išao novim putovima suvremenog kritičkog proučavanja naše historije, bijaše Dr. Franjo Rački.

Rođen u Fužinama 25. studenog 1828. god., pučku školu i prve razrede gimnazije učio je na Rijeci i položi s odličnim uspjehom ispit zrelosti u Varaždinu. Za burnih revolucionarnih godina 1847.—48. učio je filozofiju i teologiju u Senju, a 1849. biskup Ožegović poslao ga je u bečki Kolegij, da se usavrši u bogoslovnoj nauci. Baš u to doba mladi se Rački prvi put upozna sa Strossmayerom, koji je onda boravio u Beču kao dvorski kapelan. Nakon tri godine nauke zaredi se za svećenika i bude postavljen za profesora bogoslovlja u Senju.

Rački još iz mladih godina počeo je temeljito proučavati našu domaću povijest i već 1857. god. objelodani prvo svoje ovećе djelo pod natpisom »Vijek i djelovanje apostola sv. Ćirila i Metoda«.

Naš veliki biskup Strossmayer pozorno je pratio rad mladoga učenjaka i kad je bio naumio da preuredi naš zavod sv. Jeronima u Rimu, pozove Račkoga i imenuje ga kanonikom t. zv. »Ilirskog Kaptola«.

U vječnom gradu, na izvoru svjetske historije, stane Rački svim žarom i zanosom svojih mladih godina proučavati rimsku povijest u vezi s historijom našega naroda. U bogatim državnim arhivima bivše papinske države, u znamenitoj vatikanskoj biblioteci, naide na vrlo važne isprave iz naše domaće povijesti i objelodani ih u radovima naše Akademije znanosti i umjetnosti.

Nakon nekoliko godina znanstvenog djelovanja u Rimu, pozvan bi u Zagreb i imenovan stalnim kanonikom Kaptola.

Izabran za zastupnika na hrvatskom saboru stajao je uvijek u oštroj oporbi protiv Madžara i nepobitnim povijesnim dokazima ustajao je uvijek na obranu hrvatskoga naroda.

Kad se je pobudom i potporom biskupa Strossmayera osnovala 1866. godine u Zagrebu »Jugoslavenska akademija«, Rački je bio izabran prvim predsjednikom i tu je visoku čast vršio sve do svoje smrti (13. veljače 1894. god.).

Kao dugogodišnji predsjednik Rački je raznio svu svoju veliku znanstvenu radinost na polju istraživanja izvora naše domaće historije.

Nije moguće u ovom kratkom prikazu njegova života nabrojiti sva znanstvena djela, koja je napisao. Dovoljno nam je istaknuti, da je u »Radu« Akademije za punih 28 godina svoga predsjednikovanja, Rački objelodanio veliki broj rasprava i povijesnih studija. Surađivao je u »Matici Hrvatskoj«, javljao se često u Šenoinu »Vijencu«, a mnoge naučne političke i polemičke članke, većinom na obranu hrvatskih historičkih prava, saopćivao je je u našim domaćim listovima.

God. 1884. proputovao je Rusijom, bio je u Moskvi i Petrogradu i tako došao u doticaj s mnogim učenjacima i političkim ličnostima te velike slavenske države, a s nekima podržavao pismene veze sve do smrti.

Svijetla pojava dra. Franje Račkoga diže se pred nama živa sad u toku stoljetne obljetnice [illegible]va rođenja, pokazujući nam, koliko dobra može učiniti samo jedan čovjek na prosvjetnom polju jednoga n[illegible], kad u njemu gori sveta vatra ljubavi za rođeni [illegible] svoj, čežnja za istinom, a uz to i neodoljiva te[illegible]a za sve većim obrazovanjem, s tim u vezi poštenje, [illegible]rst i neslomljivi karakter i duboka vjera u preporod hrvatskog naroda.

Njegovo veliko ime živjet će vječno, svijetlo i neokaljano, kao jednoga od najzaslužnijih Hrva[illegible]a, koji je sve svoje velike umne sposobnosti upotrebio u korist kulturnog procvata svoje domovine. **Stjepko Ilijić.**

ZABAVA I ŠALA

Odgonetke i imena odgonetača iz br. 9. i 10. donijet ćemo u idućem broju.

Sve one, koji nam šalju zagonetke, molimo, da svaku zagonetku napišu čisto, čitljivo i na jednoj strani papira, druga neka ostane neispisana. Zagonetki treba dodati i odgonetku.

Braco, Sisak. Nešto ćemo uvrstiti.

Branka. Kako vidite jedno uvršteno, drugo slijedi.

Bž. Mr. Uspjelo je.

E. P. Ogulin. Molimo ime i prezime.

Vlad. Jur. Hvala na golemoj pošiljci. Stvari će ulaziti redom u list. Gdjegdje trebat će popravaka.

Kam. F. Zagonetke treba napisati svaku napose, a ne zagonetku i odgonetku zajedno. Na jednom papiru zagonetku, na drugom odgonetku. Križaljka će ući.

P. C. Kok. Vaši »vicevi« odoše u koš. Stare su to poznate smješice, a čitatelji željni su novih, duhovitih...

X. BROJČANICE.
(Vladimir Jurčić).

1. 1234 matematiku 3234.

2. 1234 3414 i 4345 načinili su 434125.

3. 1234 ugleda 5234, gdje rogove 51234.

4. 12345657 i 12345 1839 viču: 12345 6573, 12345 18393.

5. 12134 3414 5 62143 baš na sv. 62145 odnese 64135 5 6157 da proda. Za novce kupi 89415 62195 3465, [illegible]joj ostane za 651.

6. 1234ko je u 1234cima pao u 1234ac.

7. 12345 1234565 736812595 dopala 1 10 9628 [illegible], 10, 1, 11, 6, 5, 7, 5 7, 3, 6, 3 3 1, 2, 5, 9, 3.

8. 1, 2, 3, 2 1, 2, 4, 2 otišla je iz 1, 2, [illegible] 2, na 1, 2, 4, 5, 6 u 1, 2, 3, 2, 7 po 1, 2, 3, 2, 7.

9. 1234 je pao na 1234.

II. KRIŽALJKA.
(Kamilo Ferus).

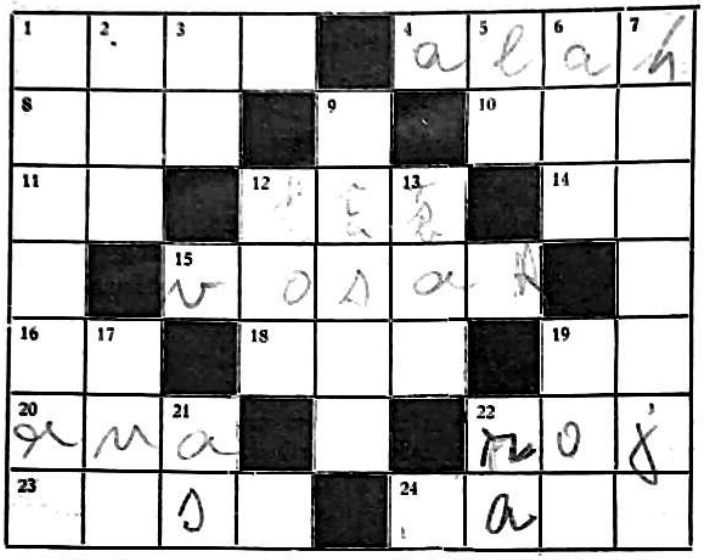

V o d o r a v n o: 1. Grad u Tibetu; 4. turski bog; 8. veznik; 10. svatko ima; 11. lična zamjenica; 12. otok; 14. geografski pojam; 15. od njega se prave svijeće; 16. prijedlog; 18. biljka; 19. lična zamjenica; 20. žensko ime; 22. skup pčela; 23. oborina; 24. žensko ime.

O k o m i t o: 1. koji obrađuje livadu; 2. veznik; 3. glas u solmizaciji; 5. upitna čestica; 6. prilog; 7. grčka božica; 9. grad u Hrvatskoj; 12. domaća životinja; 13. svakomu potreban; 17. zamjenica; 19. ograda za stoku; 21. igraća karta; 22. egipatsko božanstvo.

III. SASTAVNICA.
(J. M. Baršić).

F[illegible] 1. Ra, ovca, anđel; 2. nit, pero; 3. brda, konj; 4. Rim[illegible]at; 5. akov, vino; 6. ban, jal; 7. lija, ura, ne; 8. K[illegible]k; 9. ali, jar, usta; 10. lavica, čest, so; 11. tri, as; 12. [illegible] tele; 13. Ruža Mićan; 14. Ida, lija, 15. nj, koža; 16. obo[illegible]l; 17. šljiva, ići, e; 18. upri, čaj — složi tako, da dobiješ[illegible]

1. m[illegible]sto u Srbiji; 2. životinju; 3. kraj u Crnoj Gori; 4. hrvatskog vojvodu; 5. mjesto u Slavoniji; 6. stablo; 7. rimsk[illegible]cara; 8. stablo; 9. kopno; 10. cvijet; 11. poluotak; 12. klip kukuruze; 13. hrvatskog bana; 14. pjesmotvor; 15. mjesec; 16. kajkavskog pisca; 17. Ilirca; 18. most. Početna slova odozgo dolje daju ime i prezime omiljelog hrvatskoga pjesnika.

IV. DOPUNJALKA.
(Darinka Capek).

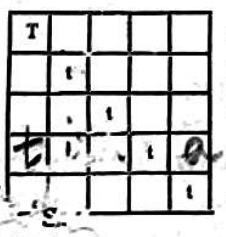

rijeka
kralj
cvijet
služi za pisanje
grad

V. ZAGONETKA.
(J. Baršić).

1.

Morem sinjim nekoć plovih
Vozih robu, vozih ljude.
U davnini cijenili me —
Ali sad sam sreće hude.

2.

Blago, novce i imutak
Moje vam ga ime skriva.
Velebna sam gdjegdje zgrada,
Gdjegdje opet kuća siva.

3.

Nit' je bilo nit' će biti,
Ali svi me vi volite,
Kad se usred zime ljute
Oko peći sakupite.

4.

Pojedinim ovim riječma
Srednje slovo ded ispusti;
Ime moje, pun veselja
I radosti, sad izusti.

PORUKE UREDNIŠTVA

Dr. A. S. Klanjec. Prijevod »Malog Junaka« gramatički je i stilistički dotjeran, a i sadržajno odgovara programu »Omladine«. Budući da je stvar prilično opsežna, a prostora imamo malo, ne mogu vam ni približno javiti, kada će izaći.

J. F. Zagreb. Od priposlane tri pjesme izlazi samo »Večer«.

Nikola B. Gr. U svojoj poeziji Vi na ono pitanje, koje postavljaju crni pesimisti »ob das Leben lebenswert ist«, odgovarate niječno. Dakako da Vam ne možemo ustupiti prostor u »Omladini«. Ritmika je inače pravilna, srok je u glavnom skladan, stih glatko teče, ali se nadamo, da je Vaše skroz lično — i možda malo namješteno pesimističko raspoloženje tek časovito, pa da ćete zaodjenuti u stih i vedra čuvstva i doživljaje, koje uistinu proživljujete. Byronizam — Weltschmerz — agonija, ne može biti poezija hrvatske omladine.

M. M. »Braco«, Zagreb. U toku ove šk. god. nastojat ćemo da donesemo još koji Vaš sonet. Ako imate koju pjesmu u prozi, izvolite poslati.

S. Šp. Sušak. Motiv ste veoma nezgodno izabrali. Opišite od svega jednu epizodu, pa bismo je po mogućnosti uvrstili.

J. Tr. Osijek. Najljepša Vam hvala! U božićnjem broju počinjemo štampati »Đorđo drvosječa«.

Josip F. Zagreb. U Vašem »Rodnom kraju« nema ni trunka poezije. Rodoljubna tendencija svakako je pohvalna. Pokušajte isto izraziti prozom! Osim toga »pjesma« vrvi pravopisnim pogreškama.

Tonci. Taj socijalni motiv možda biste mogli u prozi obraditi tako, da bismo ga štampali. Još jače bi trebalo žigosati onu rđavu i pokvarenu socijalnu okolinu, radi koje ljudi ni krivi ni dužni stradavaju.

Neptun. Vaš rad je uistinu hvale vrijedan. Rado bismo uvrstili razvitak hrvatske muzike uopće, a opere napose. Ostale dijelove kasnije. Morali bismo se prije toga usmeno sporazumjeti!

Z. D. Gr. Vaša »Dalmacija« išla bi u kakovu inozemnu novinu. Ono, što ste Vi napisali o Dalmaciji, zna svaki naš prvoškolac. Opišite svoje dojmove sa Semmeringa — ali ne onako s onom tipičnom novinarskom frazeologijom kao u člančiću »Dalmacija«.

Nauta, Križ. Vi imate uistinu autokritike; pogodili ste, da »prvi radovi obično ne uspijevaju«. Vaši stihovi — sasvim su obične prozaične rečenice. Kad već tako volite more — to se vidi i po pseudonimu — onda opišite u prozi svoj boravak u Hrvatskom Primorju ili Dalmaciji.

Dosadašnje edicije

Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora

A. Odobrene školske knjige.

1. Divković: Hrvatska čitanka za 1. razr. sred. škola XIII. izdanje. Zagreb 1925. Cijena Din 20.—.
2. Divković—Pasarić: Hrv. čitanka za III. razred srednjih škola. X. izdanje. Zagreb 1925. — Cijena Din 36.—.
3. Divković—Pasarić: Hrv. čitanka za IV. razred srednjih škola. VIII. izdanje. Zagreb 1924. — Cijena Din 36.—.
4. Petračić—Zagoda: Hrv. čitanka za V. i VI. razred srednjih škola. Dio I. Poetika, Stilistika i Proza. VIII. izdanje. Cijena Din 60.—.
5. Platonova Obrana Sokrata i Kriton s uvodom u grčku filozofiju i komentarom od M. Kuzmića. U Zagrebu 1922. — Cijena Din 30.—.
6. Školski atlas za niže razrede srednjih škola. Cijena Din 30.—.
7. U prodaji: Balenović: Opća geografija. — Cijena Din 35.—.
8. U prodaji: R. Strohal: Čitanka iz književnih djela starih bugarskih, hrvatskih, srpskih i slovenačkih u I. periodu. Zagreb 1921. Cijena Din 10.—.
9. Boranić: Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika. III. izdanje. Cijena Din 40.—.
10. Dr. Ante Starčević: Selski prorok. Cijena Din 15.—.
11. Petz: Hrvatska čitanka za II. razred.
12. Hoić-Modestin: Opći zemljopis. Cijena Din 50·—.

B. Pomoćne školske knjige.

1. Ogrizović: »Hrvatski pripovjedači«. IV. popravljeno i prošireno izdanje. Priredio dr. Ivan Esih. U Zagrebu 1926. Cijena Din 40.—.
2. Narodne pjesme junačke. Priredio dr. Milan Strašek. Zagreb 1925. Cijena Din 25.—.
3. Izabrane narodne pjesme II. dio. Ženske narodne pjesme. Priredio dr. N. Andrić. U Zagrebu 1912. Cijena Din 20.—.
4. Povijesna čitanka za niže razrede srednjih škola I. dio. Srednji i novi vijek do godine 1648. II. popunjeno izdanje. Priredio dr. S. Srkulj. U Zagrebu 1922. Cijena Din 40.—.
5. Geografijska čitanka. II. popunjeno izdanje. Priredio dr. M. Šenoa. U Zagrebu 1922. Cijena Din 30.—.
6. O. Andrije Kačića-Miošića Razgovor ugodni naroda slovinskoga. Izdanje priredio i predgovor o životu i radu Kačićevu napisao dr. Ferdo Nikolić. U Zagrebu 1923. Cijena Din 15.—.

U nakladi: Djela Petra Preradovica. I. potpuno i kritično izdanje. Knjiga I. i II. Priredio dr. B. Vodnik. Zagreb 1918. Cijena Din 80.—.

C. Nastavni Vjesnik.

»Nastavni Vjesnik«, list za srednjoškolsku nastavu. Izdaje »Društvo hrvatskih srednjoškolskih profesora« u Zagrebu. Može se još dobiti: Knjiga 14.—21. zatim 23., 25. i 30.—34. Cijena pojedinoj knjizi Din 75.—, pojedinom svesku Din 10.—. Jubilarni svezak (knjiga 30. sv. 9. i 10.) stoji Din 40.—. Članovi društva dobivaju »Nastavni Vjesnik« badava, a članarina iznosi Din 50.— na godinu.

D. Omladina.

»Omladina«, list za zabavu i pouku srednjoškolske mladeži. Mogu se dobiti godišta 4.—9. po Din 40.—. Pojedini broj Din 5.—. Ovogodišnja »Omladina« (god. XI. stoji na godinu Din 40.—. Pojedini broj Dinara 5.—.

E. Izdanja Omladine.

1. Vujec Grga: Petrica Kerempuh, ilustr. U Zagrebu 1921. Cijena Din 10.—.
2. Josip Milaković: Lijan Gabor. Cijena Din. 15.—.
3. Dubrovački dvor, ilustr. Priredio dr. B. Cvjetković. U Zagrebu 1922. Cijena Din 15.—.

Od svih cijena imadu knjižare 25% popusta.

Narudžbe se šalju samo na Društvo Hrv. srednjoškolskih profesora Zagreb 6, poštanski pretinac 47.